

Laura Kylävainio

TYÖN JA KOULUTUKSEN ULKOPUOLELLA OLEVIEN NUORTEN MIELENTERVEYS JA SOSIAALISET SUHTEET

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Toukokuu 2021

TIIVISTELMÄ

Laura Kylävainio: Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten mielenterveys ja sosiaaliset suhteet
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma
Toukokuu 2021

Nuorten syrjäytyminen työelämän ja koulutuksen piiristä on yksi aikamme huolestuttavimmista yhteiskunnallisista ilmiöistä. Tässä kvantitatiivisessa kandidaatintutkielmassa tarkastellaan työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien 18–30-vuotiaiden nuorten aikuisten koettua mielenterveyttä ja sosiaalisia suhteita. Tutkielman tarkoituksena on kuvailla nuorten kokemuksia mielenterveydestään ja sosiaalisten suhteidensa laadusta sekä selvittää, onko perhemuodolla, koulutustaustalla, NEET-tilanteella, iällä ja sukupuolella yhteyttä nuorten koettuun mielenterveyteen ja sosiaalisten suhteiden laatuun. Tutkielman teoreettinen tausta koostuu keskeisten käsitteiden määrittelystä sekä aiemman tutkimuksen tarkastelusta. Tutkielmassa käsitellään nuoruutta elämänvaiheena, nuorten mielenterveyttä ja sosiaalisia suhteita sekä nuorten syrjäytymistä.

Tutkielman aineistona toimii vuonna 2017 kerätty PROMEQ: Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten hyvinvointi ja terveys 2017-2018 -kyselytutkimus. Kyselytutkimuksen vastaajat ovat Ohjaamojen, etsivän nuorisotyön, valmentavan työpajan ja avoimen työpajan kautta tavoitettuja 16–30-vuotiaita nuoria. Tutkielma keskittyy 18–30-vuotiaisiin työn ja koulutuksen ulkopuolella oleviin nuoriin aikuisiin, joten aineisto rajattiin niihin 18–30-vuotiaisiin vastaajiin, jotka ilmoittivat olevansa työelämän ja koulutuksen ulkopuolella.

Tutkielman analyysimenetelmänä toimii ristiintaulukointi ja tilastollisen merkitsevyyden testinä Pearsonin khiin neliö (χ^2) -testi. Tutkielman tulokset osoittavat, että ainoastaan noin kolmasosa työn ja koulutuksen ulkopuolisista nuorista kokee mielenterveytensä, elämänlaatussa ja itsetuntonsa hyväksi tai erittäin hyväksi. Työelämän ja koulutuksen ulkopuolisilla nuorilla myös yksinäisyys, ulkopuolisuus sekä tyytymättömyys sosiaalisten suhteiden laatuun on yleistä: puolet nuorista tuntee joskus tai usein yksinäisyyttä, ulkopuolisuutta sekä kokemuksia sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisestä.

Tutkielman tulokset osoittavat myös, että perhemuodon yhteys koettuun mielenterveyteen, elämänlaatuun ja itsetuntoon on voimakkaampi kuin koulutustaustan, NEET-tilanteen, iän tai sukupuolen. NEET-tilanteen yhteys nuorten yksinäisyyden, ulkopuolisuuden sekä sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemusten yleisyyteen taas on voimakkaampi kuin perhemuodon, koulutustaustan, iän tai sukupuolen. Tutkielman tulosten valossa näyttää siis siltä, että työelämän ja koulutuksen ulkopuolisista nuorista psyykkisesti sekä sosiaalisesti haavoittuvaisimmassa asemassa ovat ne nuoret, jotka asuvat yksin ja kuuluvat NEET-nuorten ryhmään eli eivät osallistu arkea rytmittävään työllisyystoimintaan.

Avainsanat: nuoret, sosiaaliset suhteet, mielenterveys, syrjäytyminen, NEET-nuoret, nuorisotyöttömyys

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
2. Käsitteet ja teoria.....	3
2.1 Nuoruus elämänvaiheena: erityispiirteet ja haasteet.....	3
2.2 Nuorten mielenterveys ja mielenterveyshäiriöt	4
2.3 Sosiaaliset suhteet nuoruudessa	5
2.4 NEET-nuoret.....	6
2.5 Nuorten heikentynyt työmarkkina-asema ja nuorisotyöttömyys	7
2.6 Syrjäytyminen ja syrjäyttäminen	8
2.7 Syrjäytymisen riskitekijät	10
2.8 Syrjäytymisdiskurssi.....	11
2.9 Paikka ja identiteetti nyky-yhteiskunnassa	12
3. Tutkimusasetelma.....	14
3.1 Tutkimuskysymys.....	14
3.2 Aineisto.....	14
3.3 Muuttujat.....	15
3.4 Selitettävät muuttujat.....	16
3.5 Selittävät muuttujat.....	18
3.6 Tutkimusmenetelmä	21
3.7 Tutkimusetiikka	21
4. Tulokset.....	22
4.1 Työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten koettu mielenterveys, elämänlaatu ja itsetunto.....	22
4.2 Työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten yksinäisyyden, ulkopuolisuuden ja sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemuksien yleisyys	23
4.3 Taustamuuttujien yhteys koettuun mielenterveyteen, elämänlaatuun ja itsetuntoon	23
4.4 Taustamuuttujien yhteys yksinäisyyden, ulkopuolisuuden sekä sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemuksien yleisyyteen	25
5. Johtopäätökset ja pohdinta	28
5.1 Lopuksi	30
Lähteet	32

Taulukkoluetelo

Taulukko 1. Summamuuttuja 1: Koettu mielenterveys, elämänlaatu ja itsetunto.	17
Taulukko 2. Summamuuttuja 2: Yksinäisyyden, ulkopuolisuuden ja sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemusten yleisyys.	18
Taulukko 3. Selittävät muuttajat.	20
Taulukko 4. Työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten koettu mielenterveys, elämänlaatu ja itsetunto.....	22
Taulukko 5. Työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten yksinäisyyden, ulkopuolisuuden ja sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemusten yleisyys.	23
Taulukko 6. Taustamuuttajat ja kokemus mielenterveydestä, elämänlaadusta ja itsetunnosta, ristiintaulukointi.....	23
Taulukko 7. Taustamuuttajat ja yksinäisyyden, ulkopuolisuuden sekä sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemusten yleisyys, ristiintaulukointi.....	25

1. Johdanto

Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret ovat olleet viime vuosina usein esillä julkisessa keskustelussa. Huoli nuorten ulkopuolisuudesta ja syrjäytymisestä on perusteltua, sillä työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten osuus alkoi Suomessa lisääntyä 2010-luvun alussa. Tilastokeskuksen vuosikeskiarvoon perustuvien lukujen mukaan työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten osuus oli korkeimmillaan vuonna 2015, jolloin 15 prosenttia 20–24-vuotiaista ja lähes 16 prosenttia 25–29-vuotiaista oli työn ja koulutuksen ulkopuolella. Luvut olivat kansainvälisessä vertailussakin merkittäviä. (Haltia, Savolainen & Palola 2019, 2; Alatalo, Mähönen & Räisänen 2017, 21.)

Epäsuotuisaa suuntaa onnistuttiin jo korjaamaan. Taloustilanteen parantuessa nuorisotyöttömyys väheni, etenkin nuorten miesten tilanne kohentui ja vuonna 2018 työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten osuus olikin laskenut vajaaseen 12 prosenttiin (Haltia ym. 2019, 7). Parhailtaan vallitsevan pandemiatilanteen takia nuorisotyöttömyys on kuitenkin taas lisääntynyt: 15–24-vuotiaiden työttömyysaste oli vuonna 2020 21,4 prosenttia, mikä on 4,2 prosenttiyksikköä enemmän kuin vuotta aiemmin (Tilastokeskus 2021). Vaikka COVID-19-pandemia ei välttämättä muodosta välitöntä uhkaa nuorten fyysiselle terveydelle, sillä on laajoja vaikutuksia nuorten elämään, työmarkkinatilanteeseen ja hyvinvointiin. Länsimaissa nuoret ovat olleet yksi niistä ryhmistä, joihin nykyinen talouskriisi on vaikuttanut eniten, koska monet heistä lomautettiin joko väliaikaisesti tai pysyvästi työpaikoiltaan. (Achdut & Refaeli 2020, 14.) Koska nuorisotyöttömyys on siis jälleen nousussa, on tutkielmani aihe ajankohtainen ja tärkeä.

Suomessa nuoret aikuiset kokevat pääsääntöisesti elämänlaatunsa hyväksi. 18–24-vuotiaiden nuorten koettu elämänlaatu on korkealla tasolla sekä psyykkisellä että sosiaalisella ulottuvuudella. (Vaarama, Siljander, Luoma & Meriläinen 2010, 131–132.) Nuorten psyykinen terveys näyttää myös vuoden 2020 Nuorisobarometrin tulosten valossa olevan suhteellisen hyvällä tasolla: 15–29-vuotiaista 12 prosenttia raportoi kärsivänsä mielenterveysongelmasta. Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevilla nuorilla mielenterveyden haasteet ovat kuitenkin hyvin yleisiä. Nuorisobarometrin tulosten mukaan työn ja koulutuksen ulkopuolisista nuorista jopa 40 prosenttia kärsii mielenterveysongelmista. (Myllyniemi & Kiilakoski 2021, 21–22.) Myös yksinäisyyden kokemukset ovat työn ja koulutuksen ulkopuolisilla nuorilla yleisimpiä kuin nuorilla aikuisilla keskimäärin: tutkimuksissa on havaittu, että työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret kokevat yksinäisyyttä kolme tai jopa kahdeksan kertaa useammin kuin nuoret keskimäärin (Aaltonen, Kivijärvi & Myllylä 2018, 305). Työelämän ja

koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret näyttävät siis kärsivän hyvinvointivajeista sekä psyykkisellä että sosiaalisella ulottuvuudella. Tämän vuoksi onkin tärkeää tuoda esiin heidän subjektiivisia kokemuksiaan sekä mielenterveydestään että sosiaalisista suhteistaan.

Työn ja koulutuksen ulkopuoliset nuoret on useissa teksteissä mielletty homogeeniseksi ryhmäksi, jonka ulkopuolisuutta ja osattomuutta on korostettu. Yhtenäiseksi oletetun ryhmän hyvinvointia on tarkasteltu erilaisten rekisteritietojen avulla, mutta heidän omia kokemuksiaan ei juuri ole tuotu esille. Ylhäältä päin tehty laskeminen saattaa kuitenkin vähätellä nuorten omia kokemuksia ja pelkistää heidät vain kansantaloudelliseksi ongelmaksi ja kulueräksi. (Aaltonen ym. 2018, 309.) Kandidaatintutkielmassani tavoitteeni onkin kuvata nuorten subjektiivista koettua hyvinvointia: tarkastelen työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien 18–30-vuotiaiden nuorten mielenterveyttä sekä sosiaalisten suhteiden laatua sekä pyrin tuomaan esiin heidän omia kokemuksiaan. Tutkielmani aineistona toimii vuonna 2017 kerätty PROMEQ: työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten hyvinvointi ja terveys 2017-2018 -kyselytutkimus.

Koulutuksen, työelämän ja harjoittelun ulkopuolella oleviin nuoriin viitataan usein NEET-lyhenteellä (not in employment, education or training) (Aaltonen ym. 2018, 301). Työllistymistoimeen osallistuvista nuorista on Suomessa toisinaan käytetty NEET-termiä, mutta tässä tutkielmassa rinnastan työllisyystoimen harjoitteluun. Viitataan siis tutkielmassani NEET-termillä niihin nuoriin, jotka ovat työelämän ja koulutuksen lisäksi myös työllisyystoiminnan ulkopuolella. Tämän määrittelyn mukaan noin puolet tutkielmani aineiston nuorista kuuluu NEET-nuorten ryhmään, kun taas puolet rajautuu NEET-ryhmästä ulos työllisyystoimintaan osallistumisen vuoksi. Tutkielmassani selvitän, minkälainen yhteys perhemuodolla, koulutustaustalla, NEET-tilanteella, iällä ja sukupuolella on työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten koettuun mielenterveyteen, elämänlaatuun ja itsetuntoon. Selvitän myös perhemuodon, koulutustaustan, NEET-tilanteen, iän ja sukupuolen yhteyttä siihen, kuinka usein nuoret kokevat yksinäisyyden sekä ulkopuolisuuden tunteita sekä sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemuksia.

Tutkielmani ensimmäisessä osiossa esittelen tutkielmani teoriataustaa, määrittelen avainkäsitteet ja esittelen aiheeseeni liittyvää aiempaa tutkimusta. Käsittelen yleisesti nuoruutta elämänvaiheena, nuorten mielenterveyttä sekä nuorten sosiaalisia suhteita. Avaan myös tarkemmin NEET-käsitettä, nuorten työmarkkina-asemaa, syrjäytymistä sekä syrjäytymisdiskurssia. Kolmannessa luvussa kuvailen tutkielmani tutkimusasetelmaa, käyttämäni aineistoa sekä tutkimusmenetelmää. Neljännessä luvussa esittelen analyysini tuloksia. Lopuksi kokoan yhteen tutkielmani tuloksia ja esitän johtopäätöksiä sekä jatkotutkimustarpeita.

2. Käsitteet ja teoria

Käsittelen tutkielmani teoriaa ja käsitteitä kartoittavassa luvussa yleisesti nuoruutta elämänvaiheena, nuorten mielenterveyttä sekä nuorten sosiaalisia suhteita. Avaan myös tarkemmin NEET-käsitettä sekä nuorten työmarkkina-asemaa. Lopuksi käsittelen syrjäytymistä sekä syrjäyttämistä, syrjäytymisen riskitekijöitä sekä syrjäytymisdiskurssia.

2.1 Nuoruus elämänvaiheena: erityispiirteet ja haasteet

Nuoruuden, erityisesti nuoruuden keston, määrittely ei ole helppoa tai yksiselitteistä. Nuoruus alkaa nykyään aiemmin ja kestää pidempään kuin ennen. Nuorten asema on parantunut länsimaissa: nuorilla on aiempaa enemmän aikaa psyykkiseen kasvuun, mahdollisuuksia kehittää itseään sekä elää taloudellisessa hyvinvoinnissa. Nuoriin kuitenkin kohdistuu nyky maailmassa monenlaisia paineita, jotka saattavat hankaloittaa aikuistumista. (Aalberg & Siimes 2007, 291.) Nuorten taloudellinen itsenäisyys on viivästynyt ja kouluttautuminen sekä aseman löytäminen työmarkkinoilta kestää nykyään pidempään kuin ennen (Aaltonen & Kivijärvi 2017, 8). Myös aivojen kehitys jatkuu yli 20-vuotiaaksi asti (Ahonen ym. 2014, 137).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaiseman oppaan mukaan nuoruus koostuu kolmesta vaiheesta: varhaisnuoruudesta, keskinuoruudesta sekä myöhäisnuoruudesta. Varhaisnuoruus käsittää ikävuodet 12–14, keskinuoruus ikävuodet 15–17 ja myöhäisnuoruus ikävuodet 18–22. Kehityksen kulku on kuitenkin yksilöllistä, ja siksi tarkkoja arvioita ikävuosista ja kehityskulusta on vaikea asettaa. (Marttunen & Karlsson 2013, 7.) Suomen nuorisolaki määrittelee nuoriksi alle 29-vuotiaat, Yhdistyneet Kansakunnat taas 15–24-vuotiaat sekä WHO 10–24-vuotiaat (Finlex 2016, UNDESA 2013). Nuoruus on siis ikävaihe, jonka aikana tapahtuu paljon muutoksia ja joka voi kestää määritelmästä riippuen jopa vuosikymmeniä. Tämän tutkielman polttopiste on kuitenkin 18–30-vuotiaissa nuorissa aikuisissa.

Nuoruus on voimakkaan kasvun ja kehityksen aikaa. Yksilölliset tekijät, ympäristö ja kulttuuri vaikuttavat paljon ihmisen kasvuun ja kehitykseen. Erityisen suuri merkitys kehityksen kannalta on lapsuuden perheellä, sillä lapsuuden tapahtumat luovat pohjan nuoruusajan hyvinvoinnille. (THL 2019a.) Nuoruudessa aivot kehittyvät nopeasti, ja nuorten aivot ovat herkkiä ulkoisten ärsykkeiden negatiivisille vaikutuksille (Marttunen & Karlsson 2013, 7). Myöhäisnuoruuden ja varhaisaikuisuuden kehitystehtäviin kuuluvat esimerkiksi kumppanin valinta, perheen perustaminen ja työelämään siirtyminen (Ahonen ym. 2014, 155). Nuoruus voidaankin nähdä siirtymävaiheena lapsuuden riippuvuudesta aikuisiän itsenäisyyteen (UNDESA 2013).

2.2 Nuorten mielenterveys ja mielenterveyshäiriöt

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan mielenterveys on tärkeä osa terveyttä. Se on voimavara ja oleellinen osa yksilön toimintakykyä ja hyvinvointia. Hyvään mielenterveyteen kuuluu muun muassa hyvä itsetunto, tunne elämänhallinnasta, kyky solmia tyydyttäviä sosiaalisia suhteita sekä mielekäs toiminta. (THL 2019b.) Mielenterveyshäiriöt taas ovat oireyhtymiä, joista aiheutuu kliinisesti merkitseviä psyykkisiä oireita. Mielenterveyshäiriöstä on kyse silloin, kun psyykinen oireilu aiheuttaa kärsimystä ja pitkäkestoisia sekä merkittäviä haittoja toimintakyvylle ja elämänlaadulle. Mielenterveyshäiriöksi ei lueta normaaleja, arkielämään liittyviä reaktioita erilaisiin vastoinkäymisiin. (THL 2021.)

Mielenterveyshäiriöt alkavat usein jo nuoruudessa: väestötutkimuksissa on selvinnyt, että noin puolet aikuisiän mielenterveyshäiriöistä alkaa jo ennen 14 vuoden ikää. Tutkimusten mukaan noin 20–25 % nuorista kärsii mielenterveyden häiriöstä. Yleisimpiä mielenterveyshäiriöitä nuorilla ovat ahdistuneisuus- ja mielialahäiriöt sekä käytös- ja päihdehäiriöt. Nuorten mielenterveyshäiriöt ovat siis yleisiä, ja nuoret voivat myös kärsiä useista samanaikaisista mielenterveyden häiriöistä. (Marttunen & Karlsson 2013, 10–11.) Vakavissa mielenterveyden häiriöissä nuoren kehitys voi juuttua paikalleen (em. 13). Nuorten mielenterveyshäiriöiden ennaltaehkäisy onkin ehdottoman tärkeää, jotta nuoren kasvu ja kehitys ei häiriintyisi.

Työelämän ja koulutuksen ulkopuolisuudella on vaikutuksia nuorten mielenterveyteen. Etsivän nuorisotyön vuonna 2017 toteuttamissa 18–29-vuotiaiden työelämän, koulutuksen ja harjoittelun ulkopuolisten nuorten haastatteluissa tuli ilmi, että haastateltujen nuorten tyytyväisyys elämäänsä on huomattavasti alhaisemmalla tasolla kuin Nuorisobarometrin perusotoksen nuorten. Vertailuryhmien erot olivat merkittäviä etenkin psyykkistä terveydentilaa sekä taloudellista tilannetta tarkasteltaessa. Työn, koulutuksen ja harjoittelun ulkopuolisten nuorten elämää varjosti tyhjyyden tunne sekä kokemus siitä, että elämä menee ”ohi”. Osa nuorista koki myös asunnosta tai jopa sängystä poistumisen haastavaksi mielenterveyteen ja turvallisuuden tunteeseen liittyvien seikkojen vuoksi. Nuorilla havaitut hyvinvointivajeet olivat siis kokonaisvaltaisia. (Gretschel & Myllyniemi 2020, 33–34.) Myös 16–29-vuotiaiden nuorten hyvinvointia kartoittaneen PROMEQ-osahankkeen keskeiset tulokset osoittavat, että työelämän ja koulutuksen ulkopuolisuus vaikuttaa nuorten mielenterveyteen ja elämänlaatuun. PROMEQ-aineistossa työn ja koulutuksen ulkopuoliset nuoret saivat WHOQOL-BREF-elämänlaatumittarilla psyykkisestä elämänlaadusta pisteitä ainoastaan 53/100. Muilla nuorilla vastaava luku oli Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Hyvinvointi- ja palvelut -kyselyssä 76/100. (Aaltonen, Kivijärvi & Välimäki 2018, 1).

Nuorten mielenterveyttä suojaavia sisäisiä ja ulkoisia tekijöitä on useita. Suojaavat tekijät vahvistavat psyykkistä terveyttä, elämänhallintaa sekä toimintakykyä ja tukevat selviytymistä kriisitilanteissa. Suojaavia sisäisiä tekijöitä ovat muun muassa hyvä itsetunto, kyky tyydyttäviin ihmissuhteisiin sekä hyväksytyksi tulemisen tunne. Suojaaviksi ulkoisiksi tekijöiksi taas luetaan esimerkiksi sosiaalinen tuki, työ tai muu toimeentulo sekä koulutusmahdollisuudet. Psykkistä terveyttä suojaavien tekijöiden lisäksi on myös olemassa riskitekijöitä, jotka voivat heikentää toimintakykyä, turvallisuuden tunnetta, hyvinvointia ja terveyttä. Sisäisiä haavoittavia tekijöitä ovat muun muassa itsetunnon haavoittuvuus, eristäytyneisyys ja kokemukset huonosta sosiaalisesta asemasta sekä ihmissuhteista. Ulkoisiin haavoittaviin tekijöihin taas kuuluvat esimerkiksi kiusaaminen ja syrjintä, työttömyys ja sen uhka sekä syrjäytyminen ja köyhyys. (Soisalo 2012, 120–121.) Työn ja koulutuksen ulkopuolisilta nuorilta puuttuu useita mielenterveyttä suojaavia tekijöitä, joten he voivat olla alttiimpia riskitekijöiden vaikutuksille.

2.3 Sosiaaliset suhteet nuoruudessa

Nuoruudessa ikätoverien merkitys korostuu ja sosiaalinen ympäristö muuttuu (Ahonen ym. 2014, 153). Vaikka ikätoverien kanssa vietetty aika lisääntyy, myös perhe ja vanhemmat pysyvät tärkeänä osana nuoren elämää (em. 168). Nuorilla sosiaalinen asema on yhteydessä hyvinvointiin: ikätoverien keskuudessa torjutut nuoret ovat ahdistuneempia ja masentuneempia kuin suositut nuoret. Suurin osa nuorista on jonkin ryhmän jäseniä, mutta joka kymmenes nuori ei koe kuuluvansa mihinkään ryhmään. (em. 171.) Nuoruuden ystävyysuhteet ja ryhmäjäsenyydet luovat myös pohjaa myöhemmille ihmissuhteille (em. 174).

Sosiaalisessa kentässä on neljä päälohkoa: perhe eli samassa taloudessa asuvat ihmiset, suku, koulu- ja työsuhteet sekä ystävät ja naapurit (Arnkil 2004, 109). Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevilta nuorilta puuttuu siis kokonaan yksi sosiaalisen kentän lohkoista, eli koulu- ja työsuhteet. Etsivän nuorisotyön toteuttamissa työn, koulutuksen ja harjoittelun ulkopuolisten nuorten haastatteluissa ilmeni, että haastateltujen nuorten tyytyväisyys ihmissuhteisiinsa oli alhaisemmalla tasolla kuin Nuorisobarometrin perusotoksessa (Gretschel & Myllyniemi 2020, 33–34). NEET-nuoret kokivat myös yksinäisyyttä huomattavasti useammin kuin perusotoksen nuoret: työelämän, koulutuksen ja harjoittelun ulkopuolisista nuorista 69 prosenttia koki itsensä yksinäiseksi joskus tai usein, kun taas kaikista 15–29-vuotiaista ainoastaan noin kolmasosa koki yksinäisyyden tunnetta joskus tai usein. Kokemukset yksinäisyydestä yleistyivät noin 20 vuoden iässä, mikä voi liittyä itsenäistymiseen ja muuttoon pois vanhempien luota. Lapsuudenkodissaan vielä asuvat nuoret kokivat vähemmän yksinäisyyttä verrattuna muihin tutkimuksen NEET-nuoriin. (Em. 57–58.)

Vaikuttaa siis siltä, että työelämän ja koulutuksen ulkopuolisuudella on kielteisiä vaikutuksia nuorten sosiaalisiin suhteisiin. Tätä päätelmää tukee myös 16–29-vuotiaiden nuorten hyvinvointia kartoittaneen PROMEQ-osahankkeen tulos, jonka mukaan työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten sosiaalinen elämänlaatu on heikentynyt. PROMEQ-aineistossa työn ja koulutuksen ulkopuoliset nuoret saivat WHOQOL-BREF-elämänlaatumittarilla sosiaalisesta elämänlaadusta pisteitä vain 63/100, kun taas Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Hyvinvointi- ja palvelut -kyselyssä kaikkien nuorten saamat pisteet olivat 81/100. Hankkeen tuloksista selviää myös, että työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret kokevat yksinäisyyttä huomattavasti useammin kuin muut nuoret. PROMEQ-aineistossa 34 prosenttia nuorista koki yksinäisyyttä usein tai jatkuvasti, kun taas Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Aikuisten terveys- ja hyvinvointi -kyselyssä vastaava luku kaikilla nuorilla oli ainoastaan 11 prosenttia. (Aaltonen, Kivijärvi & Välimäki 2018, 1–2.)

2.4 NEET-nuoret

NEET-nuoret eli työelämän, koulutuksen sekä harjoittelun ulkopuolella olevat nuoret ovat olleet viime aikoina paljon esillä julkisessa keskustelussa. Keskustelupalstoja on värittänyt NEET-nuoria koskevan huolen lisäksi myös leimaaminen yhteiskunnan vapaamatkustajiksi tai vastuuttomiksi laiskureiksi, jopa sosiaalietuuksilla eläviksi loisiksi. Usein keskusteluihin osallistujat eivät ole itse osa NEET-nuorten ryhmää, vaan ulkopuolisia tahoja, esimerkiksi nimettömänä esiintyviä henkilöitä, viranomaisia ja tutkijoita. Nuorten sulkeminen ulos heitä koskevasta keskustelusta ja luokittelu tiettyyn marginaaliin voidaan nähdä keinona käyttää valtaa nuoriin ja kontrolloida heidän toimintaansa (Suutari & Suurpää 2001, 6). Yhteiskunnan reunoilla eläviä nuoria koskevia keskusteluita on hallinnut puhe syrjäytymisestä, osattomuudesta sekä ulkopuolisuudesta, mikä saattaa johtaa turhaan leimaamiseen ja yksilöiden syyttelyyn (Järvinen & Jahnukainen 2001, 145). On kuitenkin hyvä muistaa, että työn, koulutuksen ja harjoittelun ulkopuolella olevat nuoret eivät ole homogeeninen ryhmä, vaan heistä jokaisella on oma tarinansa, kokemuksensa ja ajatuksensa. NEET-tilanne ei myöskään suoraan kerro syrjäytymisestä. Nuorten elämäntilanteet vaihtelevat: he voivat esimerkiksi viettää välivuotta, odottaa opiskelun alkamista tai lukea pääsykokeisiin. (Haltia ym. 2019, 1.)

Kaikkien työtä tai opiskelupaikkaa vailla olevien nuorten tilanne ei ole siis itsestäänselvästi huono, mutta vuosia jatkuessaan NEET-tilanne saattaa kuitenkin johtaa erilaisiin psyykkisiin ja sosiaalisiin ongelmiin. Siihen on siis syytä suhtautua vakavasti. Työn, koulutuksen ja harjoittelun ulkopuolella olemisen voi aiheuttaa esimerkiksi lannistumisen, pettymyksen, onnettomuuden ja osattomuuden kokemuksia. Se saattaa heikentää sosiaalista koheesiota, tyytyväisyyttä elämään ja luottamusta toisiin

ihmisiin. Sillä voi myös olla pitkäaikaisia vaikutuksia terveyteen, syntyvyyteen ja rikollisuuteen. (Haltia ym. 2019, 7.) NEET-nuorilla on enemmän mielenterveys- sekä päihdeongelmia kuin nuorilla keskimäärin. NEET-nuoret kohtaavat lisäksi muita nuoria todennäköisemmin mielenterveyden haasteita jo lapsena. Iso-Britanniassa toteutettu tutkimus toteaa, että useat NEET-nuoret raportoivat sairastaneensa lapsena esimerkiksi masennusta, käyttäytymishäiriötä tai aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriötä. Yli puolet haastatelluista 18-vuotiaista NEET-nuorista olikin kohdannut vakavan mielenterveysongelman jo varhaisessa murrosiässä. NEET-nuoret olivat myös muita nuoria todennäköisemmin kotoisin köyhistä kaupunginosista sekä matalan sosioekonomisen aseman perheistä. (Goldman-Mellor ym. 2016, 198–199.)

NEET-nuoret vaikuttavat olevan yhtä motivoituneita työnhakuun kuin muut nuoret. Iso-Britanniassa toteutetussa tutkimuksessa havaittiin, että he kokivat olevansa sitoutuneita työhön ja etsivät työpaikkaa ahkerammin kuin NEET-ryhmän ulkopuoliset nuoret. NEET-nuoret suhtautuivat kuitenkin tulevaisuuteen pessimistisemmin kuin muut nuoret. Lisäksi heillä oli enemmän puutteita johtajuus-, ajanhallinta- ja ongelmanratkaisutaidoissa kuin nuorilla keskimäärin. NEET-nuorten psykologiset haavoittuvuudet voivatkin asettaa heidät epäedulliseen asemaan työhaussa. (Goldman-Mellor ym. 2016, 199–202.)

2.5 Nuorten heikentynyt työmarkkina-asema ja nuorisotyöttömyys

Nuorten aikuisten työelämään osallistuminen on 2000-luvulla ollut muutoksessa, ja heidän työmarkkina-asemansa on heikentynyt suhteessa vanhempiin ikäryhmiin. Työmarkkina-aseman heikentyminen näkyy tutkimusten mukaan myös tuloissa: nuorten pienituloisten määrä on kasvanut ja nuorten aikuisten on vuosien 2007–2009 finanssikriisin jälkeen ollut haastavampaa edetä työelämässä ylempään toimihenkilöasemaan. (Alatalo ym. 2017, 3, 9.) Nuorten työsuhteet ovat myös usein kestoaltaan lyhyitä ja kansainvälisestikin lyhytkestoisiin töihin painottuvia (em. 23).

Euroopan unionin nuorisotyöttömyyttä käsittelevän julkaisun mukaan monilla nuorilla on vaikeuksia työllistyä. Vuonna 2016 4,2 miljoonaa eurooppalaista nuorta ei löytänyt töitä, ja myös pitkäaikaistyöttömien nuorten osuus oli suuri. Etenkin pitkät työttömyysjaksot vaikuttavat nuorten menestykseen työelämässä: mitä pidempään nuori on työttömänä, sitä hankalampaa hänen on päästä työmarkkinoille. (Euroopan unionin ylimpien tarkastuselinten yhteyskomitea 2018, 21–24.) Työttömyyden pitkittyessä myös nuoren tyytyväisyys elämäänsä voi laskea (Gretschel & Myllyniemi 2020, 42).

Kouluttamattomuus lisää nuorisotyöttömyyden uhkaa. Vain perusasteen koulutuksen suorittaneilla nuorilla on koulutettuja nuoria korkeampi riski sekä lyhytaikaiseen että pitkittyneeseen

työttömyyteen (Sipilä, Kestilä & Martikainen 2011, 130). Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että koulutetumpiin nuoriin verrattuna ainoastaan perusasteen koulutuksen suorittaneilla nuorilla työttömyyden riski on noin nelinkertainen (Karvonen & Kestilä 2014, 170). Osalle nuorista kouluttamattomuus voi toimia ylivoimaisena esteenä yhteiskuntaan kiinnittymiselle. Kouluttautumisen voidaan siis ajatella olevan lähes välttämättömyys työmarkkinoilla selviytymisen kannalta, mutta myös yhteiskunnallisen arvostuksen ja sosiaalisen statuksen kannalta. Suurin osa suomalaisista nuorista suorittaa vähintään toisen asteen tutkinnon eli ylioppilastutkinnon tai ammatillisen tutkinnon, joten pelkkä perusasteen koulutus saatetaan yhdistää esimerkiksi osattomuuteen, poikkeavuuteen tai vastuuttomuuteen. (Sipilä, Kestilä & Martikainen 2011, 130.)

Tutkimuksissa on havaittu, että työttömyydellä on vaikutuksia sekä terveyteen että elämänlaatuun. Esimerkiksi vuoden 2013 Suomalaisten hyvinvointi ja palvelut -tutkimuksen aineistosta käy ilmi, että ero koetussa terveydessä on huomattava työttömien ja työllisten välillä: työttömät kokivat terveytensä hyväksi harvemmin kuin työlliset. Työllisistä 87 prosenttia koki myös elämänlaatunsa joko hyväksi tai erittäin hyväksi, mutta työttömillä vastaava luku oli vain 71 prosenttia. Ero koetussa hyvinvoinnissa työllisten ja työttömien välillä vaikuttaa selittyvän osin koulutustaustan kautta, sillä työttömät olivat työllisiä harvemmin suorittaneet peruskoulun jälkeisen koulutuksen. (Saikku, Kestilä & Karvonen 2014, 130–133.)

Nuorisotyöttömyys ja koulutuksen ulkopuolelle jääminen ovat vakavia huolenaiheita, sillä koulutuksella ja työllä on suuri merkitys nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisessä (Aaltonen, Kivijärvi & Myllylä 2018, 304). Yhteiskunnassamme palkkatyö sekä opiskelu nähdään tärkeinä siteinä yksilön ja yhteiskunnan välillä (Järvinen & Jahnukainen 2001, 129). On siis perusteltua ajatella, että työn ja koulutuksen ulkopuolelle jääminen voisi asettaa nuoren syrjäytymisvaaraan ja uhata hänen hyvinvointiaan.

2.6 Syrjäytyminen ja syrjäyttäminen

Syrjäytyneiksi luokitellaan yleensä sellaiset työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret, joilla peruskoulu on korkein suoritettu koulutus. Vuonna 2010 15–29-vuotiaista nuorista syrjäytyneiksi luokiteltuja oli yhteensä noin 51 300 eli viisi prosenttia kaikista ikäryhmän nuorista. Syrjäytyminen vaikuttaa olevan etenkin nuoria miehiä koskettava ongelma, sillä vuonna 2010 miesten osuus syrjäytyneistä nuorista oli kaksi kolmasosaa. Syrjäytyminen on laaja, kompleksinen ilmiö, jolla viitataan yhteiskunnan normien ja käytäntöjen ulkopuolelle putoamiseen. (Myrskylä 2012, 1–3.) Syrjäytyneiden nuorten ryhmä on heterogeeninen ja jatkuvasti muutoksessa, mutta pysyvästi syrjäytyminen koskee noin kolmasosaa (em. 19). On kuitenkin hyvä muistaa, että syrjäytymisen

tilastointi, lokerointi ja luokittelu ei ole täysin ongelmatonta. Pyrkimykset tilastoida ja luokitella syrjäytymistä saattavat päätyä asemoimaan syrjäytyneitä tiettyyn paikkaan yhteiskunnassa. Syrjäytyneiden joukko on kuitenkin hajanainen ja liikkuva – tilanteet muuttuvat jatkuvasti, eikä syrjäytyneiden tai syrjäyttäjienkään joukko pysy stabiilina. (Helne 2004, 27–28.) Pysyviä paikkoja ei siis nyky-yhteiskunnassa ole, joten syrjäytyneiden paikantaminen on haastavaa, ellei mahdotonta.

Nuoren syrjäytyminen ei tapahdu hetkessä, vaan syrjäytyminen on prosessi. Työ- ja koulutusyhteiskunnan ulkopuolelle jääminen etenee asteittain, eikä varsinaisesta syrjäytymisestä voida kuitenkaan puhua ennen kuin nuori passivoituu kokonaan ja menettää kiinnostuksensa tulevaisuutta kohtaan. Nuorten motivaation puute ei kuitenkaan ole suurin ongelma työ- ja koulutusyhteiskuntaan osallistumisessa, vaan se, että nuorille ei ole saatavilla tarpeeksi heidän voimavaroihinsa soveltuvia toimintamahdollisuuksia tai heille räätälöityjä tukitoimia. Syrjäytymisuhan alla olevat nuoret kaipaavat moniammatillista, asiantuntevaa ja joustavaa apua, jossa keskityttäisiin aidosti nuoren tarpeisiin ja toiveisiin. Suomen palvelujärjestelmä on kuitenkin paikoittain epäselkeä ja turhan byrokraattinen: esimerkiksi Kansaneläkelaitoksen käytännöt voivat aiheuttaa nuorissa ahdistusta ja vetäytyneisyyttä. Toimijuuden tukemisen sijaan palvelujärjestelmä saattaa siis lannistaa ja uuvuttaa nuoria, ja rajoituksineen toimia jopa syrjäyttävänä elementtinä. (Palola, Hannikainen-Ingman & Karjalainen 2012, 312–313.) Osa syrjäytymisvaarassa olevista työn ja koulutuksen ulkopuolisista nuorista on haastatteluissa itse nimennyt yhteiskunnan syrjäyttävät käytännöt ja rakenteet tekijöiksi, jotka vaikeuttavat yhteiskuntaan sisälle pääsyä. Heidän mukaansa yhteiskunnan palveluiden piiriin on hankala päästä, ellei ole koulutuksessa tai työelämässä. Palveluiden myös koetaan soveltuvan huonosti niille, jotka eivät kuulu valtavirtaan. (Gretschel & Myllyniemi 2020, 54–56.)

Syrjäytymisvaarassa olevien vain perusasteen tutkinnon suorittaneiden nuorten on havaittu kärsivän monenlaisista hyvinvointivajeista. Vajeet ovat huomattavia etenkin suhteessa toimeentuloon, terveydentilaan, sosiaaliseen hyvinvointiin ja työllisyyteen. Syrjäytymisvaaraan liittyvä huono-osaisuus vaikuttaa myös olevan suhteellisen pysyvää, sillä toimeentulon, terveydentilan ja työllisyyden ongelmia on tutkimuksissa esiintynyt säännöllisesti vuodesta toiseen. (Karvonen & Kestilä 2014, 172.) Huono-osaisuus ja hyvinvoinnin vajeet näyttävätkin siis kasautuvan juuri syrjäytyneille ja syrjäytymisvaarassa oleville nuorille.

Ei ole täysin selvää, mitkä tekijät erottavat syrjäytyneet muusta väestöstä. On hankalaa määritellä, kuka on yhteiskunnan täysivaltainen jäsen ja kuka ei. Syrjäytyminen on käsitteenä ongelmallinen, koska se jakaa ihmisiä kahteen eri kastiin: yhteiskuntaan kuuluviin ja kuulumattomiin. Syrjäytyminen kategoriana piilottaa syrjäytyneiksi määritellyiden erot ja tuo esiin ainoastaan eron ei-syrjäytyneisiin.

(Helne 2004, 24.) Nuori menettää siis yksilöllisyytensä tullessaan kategorisoiduksi syrjäytyneeksi, ja hänet asetetaan tiettyyn muottiin, joka ei vastaa todellisuutta (Pohjola 2001, 190). Syrjäytyminen on kuitenkin aina suhteellista. Se ei rajoitu vain syrjäytyneiksi luokiteltuihin ihmisiin, vaan on osa globaalia yhteiskuntaa ja aikaa. Syrjäytymisen voidaan nähdä olevan osittain myös tulosta jälkimodernin yhteiskunnan epävakaudesta ja yhteisöllisyyden puutteesta. (Helne 2004, 24.) Syrjäytyminen myös nähdään usein yksilöiden ongelmana ja syynä, vaikka sen taustalla on rakenteellisia tekijöitä (em. 34).

2.7 Syrjäytymisen riskitekijät

Nuorten syrjäytyminen saa usein alkunsa huono-osaisuuden kasautumisesta. Syrjäytymistä voidaankin siis ajatella prosessina, joka pitää sisällään erilaisia sosiaalisia, terveydellisiä, kulttuurillisia ja taloudellisia tekijöitä. (Karvonen & Kestilä 2014, 162). Yhteiskunnasta syrjäytyminen myös periytyy voimakkaasti: noin puolet syrjäytyneiksi luokiteltujen nuorten vanhemmista ovat itsekin työttömiä tai syrjäytyneitä. Syrjäytymisen ehkäisyn ja ylisukupolvisen kierteen estämiseksi olisi tärkeää, että perheiden ongelmiin puututtaisiin ajoissa. (Myrskylä 2012, 7–8.)

Nuorten omia käsityksiä syrjäytymisen aiheuttajista on selvitetty jo 20 vuoden ajan Nuorisobarometreissa. Vaikka yleisesti ajatellaan työn ja koulutuksen ulkopuolisuuden aiheuttavan syrjäytymistä, nuorten mielestä keskeisin syy on ystävyysuhteiden puute. Nuoret kokevat syrjäytymisen siis ensisijaisesti sosiaalisen elämän, ystävien ja ystäväpiirien puutteena. Nuorisobarometriin lisäksi samaan tulokseen voidaan päätyä myös työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten haastatteluiden perusteella. Sosiaalisen elämän puutteiden lisäksi myös mielenterveysongelmat sekä syrjintä nousivat haastatteluissa esiin yleisimpinä nuorten mielestä syrjäytymistä aiheuttavina tekijöinä. (Gretschel & Myllyniemi 2020, 15–16.)

Myös muut tutkimustulokset tukevat nuorten käsityksiä syrjäytymisen aiheuttajista. Nuorten aikuisten syrjäytymiskierrettä kartoittavasta tutkimuksesta selviää, että syrjäytymisen ensisijaisia aiheuttajia eivät välttämättä olekaan työttömyys tai koulutuksen ulkopuolisuus, vaan niihin liittyvät kokemukset yksinäisyydestä sekä alisuoriutumisesta. Yksinäisyydellä on suuri merkitys syrjäytymisprosessissa, sillä syrjäytyminen vaikuttaa etenevän pääsääntöisesti sosiaalisten suhteiden välityksellä. Yksinäisyydellä ja sosiaalisilla ongelmilla on syrjäytymisprosessissa suurempi merkitys kuin koetulla elintasolla. Kokemus alisuoriutumisesta taas vähentää nuorten tyytyväisyyttä elintasoonsa ja lisää heidän kokemustaan yksinäisyydestä. Syrjäytymiskierteen pitkittymistä saattavat

selittää alisuoriutumiseen liitettävät puutteet elämänhallinnassa sekä toimintakyvyssä. (Lehtonen & Kallunki 2013, 136–138).

Objektiivisessa syrjäytymisen tutkimuksessa on havaittu, että syrjäytymistä selittää usein heikko koulutus (Myrskylä 2012, 7–8, Karvonen & Kestilä 2014, 160). Subjektiviisessa syrjäytymisen tutkimuksessa kuitenkin todetaan, että koulutus ei vaikuta kytkeytyvän syrjäytymisen kokemukseen, vaikka sillä onkin suuri merkitys nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kannalta. Subjekttiivinen syrjäytymistutkimus korostaakin, että työ- ja koulutuspaikan puute toimii ainoastaan osatekijänä syrjäytymisessä. Pelkkä kouluttautuminen tai työpaikan saaminen ei siis ratkaise syrjäytymisongelmaa, vaan huomiota täytyy kiinnittää myös syrjäytymisen taustalla oleviin yksilöllisiin ja sosiaalisiin tekijöihin. Syrjäytyneiden nuorten tukemisessa pitäisikin pyrkiä vahvistamaan heidän suoriutumistaan sekä sosiaalisia suhteitaan. (Lehtonen & Kallunki 2013, 138–140.)

2.8 Syrjäytymisdiskurssi

Syrjäytymisestä käytävä yhteiskunnallinen keskustelu tuottaa vastakkainasettelua ja maalaa syrjäytyneistä kuvaa ”toisen luokan kansalaisina” (Helne 2004, 35). Keskusteluissa ei yleensä huomioida syrjäytyneiksi luokiteltujen ihmisten näkökulmaa tai kokemuksia, vaan asiasta keskustelevat esimerkiksi erilaiset asiantuntijat sekä poliitikot, joilla ei ole henkilökohtaista kokemusta työn ja koulutuksen ulkopuolisuudesta tai syrjäytymisestä. Syrjäytymisdiskurssilla on lisäksi tapana sijoittaa ”ongelmatapaukset” yhteiskunnan reunoille tai sen ulkopuolelle. Syrjäytymisdiskurssin lähtökohtana on se oletus, että yhteiskunta on yhtenäinen kokonaisuus. Tarkoituksena on palauttaa syrjäytyneet takaisin yhteisyyteen, jota ei todellisuudessa ole. (Helne 2004, 36.) Yhteiskunnallisen koheesion olettaminen on ongelmallista, koska nyky-yhteiskunta koostuu monenlaisista aatteellisista, poliittisista, sukupuolisista sekä uskonnollisista kulttuureista (Forsander 2004, 203). Kollektiiviseen yhteisyyteen pakottaminen ei myös välttämättä ole syrjäytyneeksi luokiteltujen ihmisten kannalta hyvä asia (Helne 2004, 38).

Syrjäytymispuhe voidaan nähdä myös pyrkimyksenä luoda järjestystä kaoottiseen ja epävarmaan yhteiskuntaan. Koska selkeitä luokkajakoja ei nyky-yhteiskunnassa enää ole ja omistajien ja työläisten vastakkainasettelu on historiaa, yhteiskunnan voidaan ajatella olevan eräänlaisessa hajaantumisprosessissa. Syrjäytymisdiskurssin avulla onkin mahdollista paikantaa kaaosta aiheuttavat ihmiset ja näin hallita turvattomuutta. Epäjärjestys pyritään siis muuttamaan järjestykseksi syrjäytymisdiskurssin avulla, vaikka syrjäytyminen itsessään voidaan nähdä epäjärjestyksen tuotteena. (Helne 2004, 27–28.) On paradoksaalista, että tasa-arvoa ja

yhdenvertaisuutta korostavassa yhteiskunnassa syrjäytyneiksi luokiteltuihin ihmisiin kohdistetaan niin paljon tuomitsemista sekä kritiikkiä. Luokkakäsitteistöstä on luovuttu, mutta silti ihmisiä jaotellaan sen perusteella, ovatko he yhteiskunnan sisä- vai ulkopuolella.

Syrjäytymiskeskustelun voidaan ajatella toimivan myös normaliteetin uusintamisen välineenä (Helne 2004, 39). Syrjäytyneet ovat siis se poikkeama, jonka avulla ”normaalia” rakennetaan. Syrjäytyneitä pidetään keskivertokansalaisen vastakohtana: tavallinen kansalainen nähdään aktiivisena, vastuullisena ja oma-aloitteisena, kun taas syrjäytynyt passiivisena, vastuuttomana ja apaattisena, jollain tavalla ”viallisena”. Näin syrjäytyneet toimivat ikään kuin varoittavina esimerkkeinä muille ”kunnan kansalaisille”. Syrjäytymispuhe onkin ehkä suunnattu syrjäytyneiden sijaan muulle yleisölle. (Helne 2004, 41.) Ulossulkevan syrjäytymisdiskurssin seurauksista saattaa kertoa esimerkiksi se, että työn ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista alle puolet kokee kuuluvansa yhteiskuntaan vähintään melko kiinteästi, kun taas vastaava luku kaikilla 15–29-vuotiailla suomalaisnuorilla on 75 prosenttia (Gretschel & Myllyniemi 2020, 43). Nuorten omien kokemusten mukaan yhteiskuntaan kuulumisen tunnetta vähentääkin esimerkiksi se, että muut ihmiset asemoivat heidät yhteiskunnan ulkopuolelle sekä se, että heidän ajatellaan olevan sosiaalipummeja tai rikollisia (em. 54–56).

2.9 Paikka ja identiteetti nyky-yhteiskunnassa

Nykyään yksilöiltä edellytetään, että he tietävät oman paikkansa ja identiteettinsä jatkuvasti muuttuvassa, kaoottisessa maailmassa, jossa yksilöllä ei ole enää syntymässä määrättyä paikkaa yhteiskunnassa (Helne 2004, 29). Yhteiskunta ja kanssaihmiset yrittävät kuitenkin usein asemoida työn ja koulutuksen ulkopuolisia nuoria tiettyihin paikkoihin heidän elämäntilanteensa perusteella. Sen sijaan, että nuorten annettaisiin itse määritellä oma paikkansa, heidät asetetaan usein autettavan rooliin ja oletetaan heidän tarvitsevan muiden ihmisten apua ja ohjausta. (Gretschel & Myllyniemi 2020, 18.) On ristiriitaista, että työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret leimataan syrjäytyneiksi ja asemoidaan tiettyyn paikkaan, mutta samanaikaisesti heidän odotetaan luovan identiteettinsä ja neuvottelevan paikastaan yhteiskunnassa, jotta heidät nähtäisiin sen täysivaltaisina jäseninä (Helne 2004, 29). Päästäkseen eroon syrjäytyneen tai huono-osaisen leimasta yksilön täytyy siis itse löytää oma polkunsä, tehtävänsä ja paikkansa yhteiskunnassa, joka kohtelee työn ja koulutuksen ulkopuolisia nuoria ongelmatapauksina. Paikattomuuden ongelma ei kuitenkaan ole vain paikan puute, vaan myös se, että vain ainoastaan tietynlaisia paikkoja arvostetaan (em. 30). Ei siis riitä, että syrjäytynyt rakentaa identiteettiään ja löytää paikkansa yhteiskunnassa, vaan muiden täytyy tunnustaa ja hyväksyä hänet yhteiskunnan jäseneksi.

Perinteisesti yhteiskunnassa on arvostettu säännöllistä palkkatyötä, tiettyä kulutustasoa sekä sosiaalista verkostoitumista. Nykyaika on kuitenkin lisännyt yksilöihin kohdistuvia paineita, sillä yhteiskunnallisen arvostuksen saavuttamiseen vaaditaan edeltä mainittujen asioiden lisäksi usein myös tehokkuutta, menestystä, kauneutta sekä rikkautta. Yhä useampi on sisäistänyt individualistiset, amerikkalaista unelmaa tavoittelevat kulttuuriarvot, joissa menestymättömyys nähdään ongelmana. Vaatimukset ovat kohtuuttomia, ja siksi moni kamppailee riittämättömyyden ja häpeän tunteiden kanssa. (Helne 2004, 30–32). Sosiaalisen median aikakaudella myös vertailu muihin on yleistynyt ja tyytymättömyys omaan elämään lisääntynyt: tutkimuksen mukaan 16–24-vuotiaista nuorista puolet ja 25–34-vuotiaista lähes kolmannes kokee ulkonäköpaineita sosiaalisen median takia (Åberg, Koivula & Kukkonen 2020, 5). Nuoriin kohdistuu siis monenlaisia paineita ja vaatimuksia eri tahoilta, ja ne voivat olla osasyynä nuorten lisääntyneisiin mielenterveysongelmiin sekä yhteiskunnasta syrjäytymiseen.

3. Tutkimusasetelma

Tutkielmani kolmannessa luvussa kuvailen ensin tutkimuskysymykseni, käyttämäni aineiston sekä tutkielmani selitettävät ja selittävät muuttujat. Selkeyden vuoksi esitän selitettävien ja selittävien muuttujien prosentti- ja frekvenssijakaumat kootusti taulukossa 1, 2 ja 3. Lopuksi kerron käyttämästäni tutkimusmenetelmästä sekä tutkimusetiikasta.

3.1 Tutkimuskysymys

Tutkielmani tarkoituksena on kuvailla koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien 18–30-vuotiaiden nuorten kokemuksia mielenterveydestään ja sosiaalisten suhteidensa laadusta. Lisäksi pyrin selvittämään, onko perhemuodolla, koulutustaustalla, NEET-tilanteella, iällä sekä sukupuolella yhteyttä koettuun mielenterveyteen tai sosiaalisten suhteiden laatuun. Tutkimuskysymykseni on kaksiosainen:

1. Onko taustatekijöillä, eli perhemuodolla, koulutustaustalla, NEET-tilanteella, iällä ja sukupuolella yhteyttä siihen, millaiseksi työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret kokevat mielenterveytensä, elämänlaatunsa ja itsetuntonsa?
2. Onko taustatekijöillä yhteyttä siihen, kuinka usein työn ja koulutuksen ulkopuoliset nuoret kokevat yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tunteita sekä sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemistä?

3.2 Aineisto

Tutkielmani aineistona toimii osana Osallistava hyvinvointi ja terveyden edistäminen (PROMEQ 2016-2019) -tutkimushanketta kerätty PROMEQ: työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten hyvinvointi ja terveys 2017-2018 -kyselytutkimus. Osallistava terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen (PROMEQ 2016-2019) on Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittama konsortiohanke, johon kuuluvat Itä-Suomen, Lapin, Jyväskylän ja Tampereen yliopistot sekä Etna ja Nuorisotutkimusseura. Kyselyyn vastaajat ovat Ohjaamojen, etsivän nuorisotyön, valmentavan työpajan ja avoimen työpajan kautta tavoitettuja 16–30-vuotiaita Jyväskylässä, Kouvolassa ja Vantaalla. Vastaajille tehtiin ensin alkukartoitus ja seurantakysely noin kuuden kuukauden kuluttua alkukyselystä. Kyselyihin vastasi 147 nuorta, joista 134 antoi luvan aineiston arkistointiin. Vastaajilta on kysytty esimerkiksi sosiaalisista suhteista, elämänlaadusta, koetusta hyvinvoinnista ja terveydestä. (PROMEQ 2020, 2–4; Aaltonen, Kivijärvi & Välimäki 2018.) Hyödynnän tutkielmassani ainoastaan alkukartoituksen aineistoa.

Valitsin kyseisen aineiston, koska se sopii aiheeseeni ja vastaa tutkimuskysymykseeni. Aineiston käyttöön liittyy kuitenkin myös rajoitteita: se on suhteellisen pieni ja kaikki vastaajat eivät ole työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevia nuoria. Yhteensä 32 vastaajaa ilmoitti olevansa opiskelijoita, työssäkäyviä tai tekevänsä jotain muuta. Koska haluan tutkielmassani keskittyä työn ja koulutuksen ulkopuolella oleviin nuoriin, rajasin aineiston niihin 102 vastaajaan, jotka kuuluvat tähän ryhmään. Vastaajista 47 prosenttia ilmoitti olevansa työttömiä tai lomautettuja, 42 prosenttia taas kertoi olevansa työvalmennuksessa, kuntouttavassa työtoiminnassa tai muussa työllistymistoimessa. Loput vastaajista (11 %) olivat sairauspäivärahalla tai työkyvyttömyyseläkkeellä. Tässä tutkielmassa luokittelen ainoastaan työttömät, lomautetut sekä sairauspäivärahalla tai työkyvyttömyyseläkkeellä olevat nuoret NEET-nuoriksi, koska näen työvalmennukseen, kuntouttavaan työtoimintaan tai muuhun työllistymistoimeen osallistumisen harjoitteluun rinnastettavana toimintana. Aineistossa vastaajat saivat kuitenkin itse määritellä, mihin ryhmään kuuluvat. On siis mahdollista, että esimerkiksi työllistymistoimessa käyvä nuori on määritellyt itsensä työttömäksi sen sijaan, että olisi ilmoittanut osallistuvansa työvalmennukseen, kuntouttavaan työtoimintaan tai muuhun työllistymistoimintaan. Tekemäni jako NEET-nuoriin ja ei NEET-nuoriin ei siis välttämättä ole täysin tarkka tai virheetön, vaan kuvastaa ennemminkin nuorten omia kokemuksia siitä, mihin ryhmään he kuuluvat.

3.3 Muuttajat

Tutkielmassani käytän selitettävänä muuttujina mielenterveyttä, elämänlaatua ja itsetuntoa sekä yksinäisyyttä, ulkopuolisuutta ja sosiaalisten suhteiden laatua kuvaavia muuttujia. Muodostin summamuuttujan koettua mielenterveyttä, itsetuntoa ja elämänlaatua sekä yksinäisyyttä, ulkopuolisuutta ja sosiaalisten suhteiden laatua mittaavista muuttujista. Selittävinä muuttujina käytän taustamuuttujia, eli perhemuotoa, koulutustaustaa, ikää ja sukupuolta. Selittävänä muuttajana toimii myös NEET-tilanne eli se, onko nuori työelämän ja koulutuksen lisäksi myös harjoittelun ulkopuolella. Perhemuoto, koulutustausta, ikä ja sukupuoli valikoituivat tutkielmaani taustamuuttujiksi, koska niitä on käytetty aiemmissakin tutkimuksissa. Tässä tutkimuksessa käytän myös NEET-tilannetta taustamuuttujana, sillä haluan tarkastella NEET-tilanteen yhteyttä mielenterveyteen sekä sosiaalisten suhteiden laatuun. Seuraavaksi esittelen tarkemmin tutkielmani selitettäviä sekä selittäviä muuttujia. Taulukossa 1 ja 2 esitän ensin selitettävien summamuuttujien prosentti- ja frekvenssijakaumat ja taulukossa 3 kootusti selittävät muuttajat.

3.4 Selitettävät muuttujat

Aineistossa vastaajien kokemuksia omasta mielenterveydestään, elämänlaadustaan ja itsetunnostaan on mitattu useiden muuttujien avulla. Muodostin summamuuttujan koettua mielenterveyttä, elämänlaatua ja itsetuntoa mittaavista muuttujista. Summamuuttujan tarkoitus on antaa tiivistetty kuva asenteista yhdistelemällä vastauksia (Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja 2021a). Käytin summamuuttujan muodostamisessa seitsemää muuttujaa: 1. Viimeisten kahden viikon aikana: Kuinka usein sinulla on ollut kielteisiä tuntemuksia kuten alakuloisuus, epätoivo, ahdistus tai masennus? 2. Viimeisten kahden viikon aikana: Millaiseksi arvioit elämänlaatusi? 3. Viimeisten kahden viikon aikana: Kuinka paljon nautit elämästä? 4. Viimeisten kahden viikon aikana: Missä määrin tunnet, että elämäsi on merkityksellistä? 5. Viimeisten kahden viikon aikana: Oletko tyytyväinen ulkomuotoosi? 6. Viimeisten kahden viikon aikana: Kuinka tyytyväinen olet kykyysi selviytyä päivittäisistä toimista? sekä 7. Viimeisten kahden viikon aikana: Kuinka tyytyväinen olet itseesi? Jokainen valitsemistani muuttujista mittaa vastaajien kokemuksia viimeisten kahden viikon aikana, joten ne kuvaavat vastaajien tuntemuksia vastaushetkellä ja lähimenneisyydessä.

Ensimmäinen seitsemästä muuttujasta (Viimeisten kahden viikon aikana: Kuinka usein sinulla on ollut kielteisiä tuntemuksia kuten alakuloisuus, epätoivo, ahdistus tai masennus?) sai arvot 1 = ei koskaan, 2 = harvoin, 3 = melko usein, 4 = hyvin usein ja 5 = aina. Summamuuttujaa varten koodasin muuttujan vastausvaihtoehdot uudelleen käänteisesti, jotta pieni luku viittaisi kaikkien muuttujien kohdalla siihen, että vastaajien kokemukset mielenterveydestään, elämänlaadustaan ja itsetunnostaan ovat pääasiassa kielteisiä ja suuri luku taas viittaisi siihen, että vastaajien kokemukset mielenterveydestään, elämänlaadustaan ja itsetunnostaan ovat pääasiassa myönteisiä. Muut summamuuttujaan valitsemani muuttujat olivat jo valmiiksi samansuuntaisia ja samanmittaisia, joten niitä ei ollut tarvetta uudelleenkoodata. Testasin summamuuttujan reliabiliteettia näillä seitsemällä muuttujalla Cronbachin Alfa -testin avulla. Testin tulos oli 0,855, eli se ylittää yleisesti yhteiskuntatieteissä käytetyn raja-arvon 0,6. Summamuuttujan reliabiliteetti on siis riittävä ja sen käyttäminen on mielekästä. Summamuuttuja sai ensin arvot 1–5: 1 = erittäin huono, 2 = melko huono, 3 = ei huono eikä hyvä, 4 = melko hyvä ja 5 = erittäin hyvä. Koodasin kuitenkin muuttujan arvot uudelleen niin, että muuttujasta tuli kolmiluokkainen, jotta ristiintaulukoinnissa kaikissa luokissa olisi tarpeeksi havaintoyksikköjä. Yhdistin siis luokat 1–2 ja 3–4. Kuten taulukosta 1 selviää, puolet vastaajista (50 %) ei kokenut mielenterveyttään, elämänlaatuaan ja itsetuntoaan huonoksi eikä hyväksi. Vastaajista 19 prosenttia koki mielenterveytensä, elämänlaatunsa ja itsetuntonsa erittäin tai melko huonoksi, 31 % taas erittäin tai melko hyväksi. Puuttuvina tietoina oli yhteensä kaksi vastaajaa (2 %).

Taulukko 1. Summamuuttuja 1: Koettu mielenterveys, elämänlaatu ja itsetunto.

Koettu mielenterveys, elämänlaatu ja itsetunto	n	%
Erittäin tai melko huono	19	19 %
Ei huono eikä hyvä	50	50 %
Erittäin tai melko hyvä	31	31 %
Yhteensä	100	100 %

Myös vastaajien sosiaalisten suhteiden laatua ja kokemuksia yksinäisyydestä sekä ulkopuolisuudesta on aineistossa selvitetty useiden muuttujien avulla. Jotta voisin analysoida aineistoa tarkemmin, muodostin summamuuttujan sosiaalisten suhteiden laatua sekä yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden kokemuksia mittaavista muuttujista. Käytin summamuuttujan muodostamisessa seitsemää muuttujaa: 1. Tunnetko itsesi yksinäiseksi, 2. Tunnen jääväni muiden ulkopuolelle, 3. Ihmissuhteeni ovat pinnallisia, 4. Kukaan ei oikeastaan tunne minua hyvin, 5. Tunnen olevani eristyksissä muista ihmisistä, 6. En ole enää läheinen kenenkään kanssa ja 7. Minusta on ikävää, että olen niin vetäytynyt. Muuttujien vastausvaihtoehdot olivat 1 = ei koskaan, 2 = harvoin, 3 = joskus ja 4 = usein. Testasin jälleen summamuuttujan reliabiliteettia Cronbachin Alfa -testin avulla. Testin tulos oli 0,820, eli se ylittää raja-arvon 0,6, joten summamuuttujan reliabiliteetti on riittävä ja sen käyttäminen on mielekästä. Summamuuttuja sai ensin arvot 1–4, mutta koodasin sen uudelleen niin, että 1 = ei koskaan tai harvoin ja 2 = joskus tai usein. Yhdistin siis neliluokkaisen muuttujan kaksiluokkaiseksi, jotta ristiintaulukoinnin tulokset olisivat selkeämmät. Summamuuttujan jakauma on hyvin tasainen: aineistossa 49 prosenttia vastaajista koki joskus tai usein itsensä yksinäiseksi ja sosiaalisten suhteidensa laadun heikentyneeksi, kun taas 51 prosentilla vastaajista näitä kokemuksia esiintyi harvoin tai ei koskaan. Puuttuvina tietoina oli yhteensä kolme vastaajaa (3 %).

Taulukko 2. Summamuuttuja 2: Yksinäisyyden, ulkopuolisuuden ja sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemusten yleisyys.

Yksinäisyyden, ulkopuolisuuden ja sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemusten yleisyys	n	%
Ei koskaan tai harvoin	50	51 %
Joskus tai usein	49	49 %
Yhteensä	99	100 %

3.5 Selittävät muuttujat

Käytän tutkielmassani selittävinä muuttujina perhemuotoa, koulutustaustaa, NEET-tilannetta, ikää sekä sukupuolta. Perhemuodolla kuvaan tässä tutkielmassa sitä, asuuko vastaaja yksin vai jakaako hän taloutensa yhden tai useamman henkilön kanssa. Aineistossa perhemuotoa kuvaava muuttuja sai 8 arvoa: 1 = avio- tai avoliitossa, ilman lapsia, 2 = avio- tai avoliitossa, lasten kanssa, 3 = yksinhuoltajana, 4 = yksin, 5 = kimppakämpässä ystävien tai sisarusten kanssa, 6 = vanhempien tai muun huoltajan luona, 7 = muussa perhemuodossa ja 8 = en osaa sanoa. Uudelleenkoodasin muuttujan arvot niin, että siitä tuli kaksiluokkainen, koska tahdon vertailla yksinasujien ja ei-yksinasujien kokemuksia. Muuttujan uusiksi arvoiksi tuli siis 1 = asuu yksin ja 2 = asuu puolison, lapsen, ystävän, sisaruksen tai huoltajan kanssa. Puuttuvina tietoina oli yhteensä kaksi vastaajaa. Kuten taulukosta 3 käy ilmi, suurin osa vastaajista (58 %) asuu yksin. 42 prosenttia taas ilmoittaa asuvansa puolison, lapsen, ystävän, sisaruksen tai huoltajan kanssa. Yksinasujia on siis aineistossa enemmän kuin taloutensa yhden tai useamman henkilön kanssa jakavia.

Korkeinta suoritettua koulutusta mittaava muuttuja sai aineistossa arvot 1–7. 1 = peruskoulu tai kansakoulu, 2 = keskikoulu, 3 = ammattikoulu tai vastaava, 4 = lukio, 5 = opistotutkinto, 6 = alempi korkeakoulututkinto (ammattikorkeakoulu tai vastaava) ja 7 = ylempi korkeakoulututkinto (maisteri tai vastaava). Uudelleenluokittelin koulutustaustaa kuvaavan muuttujan kaksiluokkaiseksi, sillä olen tässä tutkielmassa kiinnostunut selvittämään, onko perusasteen koulutuksen jälkeisen tutkinnon suorittaneilla ja vain perusasteen tutkinnon suorittaneilla eroja koetussa mielenterveydessä tai sosiaalisten suhteiden laadussa. Muuttujan uusiksi arvoiksi tuli siis 1 = ei perusasteen jälkeistä tutkintoa ja 2 = perusasteen jälkeinen tutkinto. Vastaajista 67 prosenttia on suorittanut perusasteen jälkeisen tutkinnon: 38 % ammattikoulun tai vastaavan koulutuksen, 23 % lukion, 4 % alemman

korkeakoulututkinnon ja 2 % ylemmän korkeakoulututkinnon. 33 prosenttia on suorittanut vain peruskoulun, eikä heillä ole sen jälkeistä tutkintoa.

Kolmas selittävä muuttuja tutkielmassani on NEET-tilanne. Muodostaakseni NEET-tilannetta kuvaavan muuttujan hyödynsin aineiston pääasiallista toimintaa mittaavaa muuttujaa. Alkuperäinen muuttuja sai aineistossa arvot 1 = opiskelija, 2 = työtön tai lomautettu, 3 = työvalmennuksessa, kuntouttavassa työtoiminnassa tai muussa työllistymistoimessa, 4 = sairauspäivärahalla tai työkyvyttömyyseläkkeellä, 5 = kokopäivätyössä, 6 = osa-aikatyössä tai osa-aikaeläkkeellä, 7 = eläkkeellä iän perusteella, 8 = perhevapaalla, kotiäiti tai -isä ja 9 = teen jotain muuta, mitä. Koska keskityn tutkimaan työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevia nuoria, rajasin analyysistani kokonaan ulos ne 32 vastaajaa, jotka ilmoittivat olevansa opiskelijoita, koko-aikatyössä, osa-aikatyössä tai osa-aikaeläkkeellä tai tekevänsä jotain muuta. Sisällytin analyysiini siis ne 102 vastaajaa, jotka kertoivat olevansa työn ja koulutuksen ulkopuolella. Vastaajista 47 prosenttia ilmoitti olevansa työttömiä tai lomautettuja, 42 prosenttia taas kertoi olevansa työvalmennuksessa, kuntouttavassa työtoiminnassa tai muussa työllistymistoimessa. Loput vastaajista (11 %) olivat sairauspäivärahalla tai työkyvyttömyyseläkkeellä.

Rajattuani ulos muut kuin työn ja koulutuksen ulkopuoliset nuoret uudelleenkoodasin pääasiallista toimintaa kuvaavan muuttujan kaksiluokkaiseksi. Tässä tutkielmassa luokittelen NEET-nuoriksi työttömien ja lomautettujen nuorten lisäksi myös sairauspäivärahalla ja työkyvyttömyyseläkkeellä olevat, sillä he eivät kuulu työelämän, koulutuksen tai harjoittelun piiriin. Työvalmennukseen, kuntouttavaan työtoimintaan tai muuhun työllisyystoimeen osallistuvia en tässä tutkielmassa lue NEET-nuorten ryhmään kuuluvaksi, sillä heidän arkeaan rytmittää työllisyystoimeen osallistuminen. Yhdistin siis sairauspäivärahalla ja työkyvyttömyyseläkkeellä olevat vastaajat työttömien ja lomautettujen kanssa. Työvalmennuksessa, kuntouttavassa työtoiminnassa tai muussa työllistymistoimessa olevien vastaajien luokka säilyi ennallaan. Muuttujan uusiksi arvoiksi tuli siis 1 = NEET-nuori ja 2 = ei NEET-nuori. Muuttujan jakauma oli tasainen, sillä NEET-nuoriksi luettavia vastaajia oli 52 prosenttia ja NEET-ryhmän ulkopuolisia 48 %. Puuttuvina tietoina oli yhteensä kaksi vastaajaa.

Käytän tutkielmassani selittäväenä muuttujana myös vastaajien ikää mittaavaa muuttujaa. Tutkielmassani keskityn 18–30-vuotiaisiin nuoriin, mutta haluan tarkastella tarkemmin iän yhteyttä nuorten mielenterveyteen ja sosiaalisiin suhteisiin. Luokittelin nuoret iän perusteella kahteen eri ryhmään: 18–23-vuotiaisiin ja 24–30-vuotiaisiin nuoriin. Uudelleenkoodasin muuttujan arvot siis niin, että siitä tuli kaksiluokkainen: uusiksi arvoiksi tuli 1 = 18–23-vuotias ja 2 = 24–30-vuotias. Aineistossa 18–23-vuotiaita nuoria oli 49 (48 %), 24–30-vuotiaita taas 53 (52 %).

Tutkielmani viides selittävä muuttuja on sukupuoli. Vastaajien sukupuolta selvittävä muuttuja sai aineistossa neljä arvoa: 1 = mies, 2 = nainen, 3 = muu ja 4 = en halua kertoa. Koska muu-vaihtoehdon sekä en halua kertoa -vaihtoehdon valinnoita oli aineistossa niin vähän (yhteensä 5), jouduin valitettavasti jättämään heidät ulos analyysistäni, sillä heidän sisällyttämisensä vaikuttaisi tulosten luotettavuuteen ja yleistettävyyteen. Muuttujan uusiksi arvoiksi tuli siis 1 = mies ja 2 = nainen, ja puuttuvina tietoina oli yhteensä 5 vastaajaa. Vastaajista 58 prosenttia on naisia ja 42 prosenttia miehiä. Naiset ovat siis hieman yliedustettuina aineistossa. Seuraavaksi esitän selittävät muuttujat kootusti yhdessä taulukossa.

Taulukko 3. Selittävät muuttujat.

Perhemuoto	N	%
Asuu puolison, lapsen, ystävän, sisaruksen tai huoltajan kanssa	42	42 %
Asuu yksin	58	58 %
Yhteensä	100	100 %
Koulutustausta		
Ei perusasteen jälkeistä tutkintoa	34	33 %
Perusasteen jälkeinen tutkinto	68	67 %
Yhteensä	102	100 %
NEET-tilanne		
NEET-nuori	52	52 %
Ei NEET-nuori	48	48 %
Yhteensä	100	100 %
Ikä		
18–23	49	48 %
24–30	53	52 %
Yhteensä	102	100 %
Sukupuoli		
Mies	41	42 %
Nainen	56	58 %
Yhteensä	97	100 %

3.6 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksessani käytän kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä ja analysoin aineistoa SPSS-ohjelman avulla. Käytän tutkielmassani pääasiallisena analysointimenetelmänä ristiintaulukointia, sillä haluan tarkastella muuttujien välisiä yhteyksiä. Ristiintaulukointi on yksinkertainen ja konkreettinen menetelmä, jonka avulla on helppo esittää tuloksia ymmärrettävästi. (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1994.) Sen avulla voidaan tutkia muuttujien jakautumista ja niiden välisiä riippuvuuksia sekä selvittää, onko selitettävän muuttujan jakauma erilainen selittävän muuttujan eri luokissa (Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja 2021b).

Tässä tutkielmassa tarkastelen ristiintaulukoinnin avulla, onko taustatekijöillä eli perhemuodolla, koulutustaustalla, NEET-tilanteella, iällä ja sukupuolella yhteyttä siihen, minkälaiseksi työelämän ja koulutuksen ulkopuoliset nuoret kokevat mielenterveytensä, elämänlaatunsa ja itsetuntonsa. Selvitän myös, onko taustatekijöillä yhteyttä siihen, kuinka usein työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret kokevat yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tunteita sekä sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemistä. Ristiintaulukoiden tilastollisen merkitsevyyden testaamisessa hyödynnän Pearsonin χ^2 -testiä. Se on ristiintaulukoille soveltuva testausmenetelmä, jonka avulla on mahdollista selvittää, ovatko ristiintaulukointien tulokset yleistettävissä perusjoukkoon. Testaus kertoo siis sen, kuinka todennäköistä on, että otoksessa havaitut erot pätevät myös perusjoukossa. Se ei kuitenkaan kuvaa havaittujen erojen sisällöllistä merkitsevyyttä. Testin tulokset tiivistyvät p-lukuun, jonka arvon ollessa alle 0,05 erot ovat tilastollisesti merkitseviä ja pätevät myös perusjoukossa. (Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja 2021b).

3.7 Tutkimusetiikka

Tieteellisen tutkimuksen eettisyyden ja tulosten uskottavuuden kannalta on tärkeää, että tutkimus toteutetaan hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla. Hyvän tieteellisen käytännön lähtökohtia ovat muun muassa asianmukainen viittauskäytäntö, rehellisyys ja avoimuus sekä yleinen huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6–7). Tässä tutkielmassa sitoudun noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä ja tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja.

4. Tulokset

Tutkielmani neljännessä luvussa esittelen analyysini tuloksia. Ensin kuvaan työelämän ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten kokemuksia mielenterveydestään sekä sosiaalisista suhteistaan taulukossa 4 ja 5. Sitten esitän taustamuuttujien eli perhemuodon, koulutustaustan, NEET-tilanteen, iän sekä sukupuolen ja koetun mielenterveyden, elämänlaadun sekä itsetunnon ristiintaulukoinnin tulokset taulukossa 6. Tämän jälkeen esitän taustamuuttujien ja yksinäisyyden, ulkopuolisuuden sekä sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemuksien yleisyyden ristiintaulukoinnin tulokset taulukossa 7.

4.1 Työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten koettu mielenterveys, elämänlaatu ja itsetunto

Taulukko 4. Työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten koettu mielenterveys, elämänlaatu ja itsetunto.

Koettu mielenterveys, elämänlaatu ja itsetunto	%
Erittäin tai melko huono	19 %
Ei huono eikä hyvä	50 %
Erittäin tai melko hyvä	31 %
Yhteensä	100 %

Kuten taulukosta 4 selviää, 19 prosenttia työelämän ja koulutuksen ulkopuolisista nuorista kokee mielenterveytensä, elämänlaatunsa sekä itsetuntonsa erittäin huonoksi tai melko huonoksi. Puolet nuorista eivät koe mielenterveyttään, elämänlaatuaan ja itsetuntoaan huonoksi eivätkä hyväksi, ja ainoastaan lähes kolmasosa (31 %) määrittelee mielenterveytensä, elämänlaatunsa ja itsetuntonsa erittäin tai melko hyväksi.

4.2 Työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten yksinäisyyden, ulkopuolisuuden ja sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemusten yleisyys

Taulukko 5. Työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten yksinäisyyden, ulkopuolisuuden ja sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemusten yleisyys.

Yksinäisyyden, ulkopuolisuuden ja sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemusten yleisyys	%
Ei koskaan tai harvoin	51 %
Joskus tai usein	49 %
Yhteensä	100 %

Kuten taulukosta 5 käy ilmi, työelämän ja koulutuksen ulkopuolisilla nuorilla yksinäisyyden, ulkopuolisuuden ja sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemukset ovat yleisiä. 49 prosenttia nuorista kokee yksinäisyyden, ulkopuolisuuden ja sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemuksia joskus tai usein, 51 prosenttia harvoin tai ei koskaan.

4.3 Taustamuuttajien yhteys koettuun mielenterveyteen, elämänlaatuun ja itsetuntoon

Taulukko 6. Taustamuuttajat ja kokemus mielenterveydestä, elämänlaadusta ja itsetunnosta, ristiintaulukointi.

	Erittäin tai melko huono	Ei huono eikä hyvä	Erittäin tai melko hyvä
	%	%	%
Perhemuoto			
Asuu yksin	28 %	47 %	26 %
Ei asu yksin	5 %	55 %	40 %
			n = 98 p = 0,015*

Koulutustausta			
Perusasteen jälkeinen tutkinto	15 %	50 %	35 %
Ei perusasteen jälkeistä tutkintoa	27 %	50 %	24 %
			n = 100 p = 0,295
NEET-tilanne			
NEET-nuori	18 %	57 %	26 %
Ei NEET-nuori	21 %	43 %	36 %
			n = 98 p = 0,354
Ikä			
18–23	14 %	51 %	35 %
24–30	24 %	49 %	28 %
			n = 100 p = 0,457
Sukupuoli			
Mies	18 %	45 %	38 %
Nainen	18 %	53 %	29 %
***p<0,001, ** p<0,01, *p<0,05			n = 95 p = 0,675

Kuten taulukosta 6 käy ilmi, perhemuodolla on tilastollisesti merkitsevä yhteys koettuun mielenterveyteen, elämänlaatuun ja itsetuntoon. Yksin asuvista nuorista 28 prosenttia kokee mielenterveytensä, elämänlaatunsa ja itsetuntonsa erittäin huonoksi tai melko huonoksi, kun taas puolison, lapsen, ystävän, sisaruksen tai huoltajan kanssa asuvista ainoastaan 5 prosenttia kokee mielenterveytensä, elämänlaatunsa ja itsetuntonsa erittäin tai melko huonoksi. Yli kolmasosa (40 %) ei-yksinasujista kokee mielenterveytensä, elämänlaatunsa ja itsetuntonsa erittäin tai melko hyväksi, kun yksin asuvilla vastaava luku on vain 26 prosenttia.

Vaikka tilastollisesti merkitsevää yhteyttä ei löydy mielenterveyden, elämänlaadun ja itsetunnon sekä koulutustaustan välillä, huomionarvoista on kuitenkin se, että vain perusasteen tutkinnon suorittaneet

kokevat mielenterveytensä, elämänlaatunsa ja itsetuntonsa erittäin tai melko huonoksi useammin (27 %) kuin perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneet (15 %). Myöskään NEET-tilanteella ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä koettuun mielenterveyteen, elämänlaatuun ja itsetuntoon. Kuitenkin suurempi osuus niistä nuorista, joiden arkea rytmittää työllisyystoimeen osallistuminen, kokee mielenterveytensä, elämänlaatunsa ja itsetuntonsa erittäin tai melko hyväksi (36 %) kuin NEET-nuorista (26 %), jotka ovat myös harjoittelun ulkopuolella.

Kuten taulukosta 6 selviää, iällä ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä koettuun mielenterveyteen, elämänlaatuun tai itsetuntoon, eikä tulos siis ole yleistettävissä perusjoukkoon. 24–30-vuotiaista nuorista hieman suurempi osuus kuitenkin kokee mielenterveytensä, elämänlaatunsa ja itsetuntonsa erittäin tai melko huonoksi (24 %) kuin 18–23-vuotiaista (14 %). Sukupuolella ei myöskään ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä koettuun mielenterveyteen, elämänlaatuun tai itsetuntoon, eikä tulosta voida yleistää perusjoukkoon. Miehet kuitenkin kokevat mielenterveytensä, elämänlaatunsa sekä itsetuntonsa erittäin hyväksi tai melko hyväksi (38 %) hieman useammin kuin naiset (29 %). Ristiintaulukoinnin tulosten perusteella vaikuttaa siis siltä, että perhemuodolla on voimakkaampi yhteys koettuun mielenterveyteen, elämänlaatuun ja itsetuntoon kuin koulutustaustalla, NEET-tilanteella, iällä tai sukupuolella.

4.4 Taustamuuttujien yhteys yksinäisyyden, ulkopuolisuuden sekä sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemuksen yleisyyteen

Taulukko 7. Taustamuuttujat ja yksinäisyyden, ulkopuolisuuden sekä sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemuksen yleisyys, ristiintaulukointi.

	Ei koskaan tai harvoin	Joskus tai usein
	%	%
Perhemuoto		
Asuu yksin	42 %	58 %
Ei asu yksin	60 %	40 %
		n = 97 p = 0,083

Koulutustausta		
Perusasteen jälkeinen tutkinto	49 %	52 %
Ei perusasteen jälkeistä tutkintoa	55 %	46 %
		n = 99 p = 0,570
NEET-tilanne		
NEET-nuori	40 %	60 %
Ei NEET-nuori	64 %	36 %
		n = 97 p = 0,019*
Ikä		
18–23	50 %	50 %
24–30	51 %	49 %
		n = 99 p = 0,922
Sukupuoli		
Mies	53 %	48 %
Nainen	50 %	50 %
***p<0,001, ** p<0,01, *p<0,05		n = 94 p = 0,811

Taulukosta 7 käy ilmi, että perhemuodolla ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä koettuun yksinäisyyteen, ulkopuolisuuteen sekä kokemukseen sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisestä. Tulos ei siis ole yleistettävissä perusjoukkoon. Huomionarvoista on kuitenkin se, että yksinasujat kokevat puolison, lapsen, ystävän, sisaruksen tai huoltajan kanssa asuvia useammin yksinäisyyden sekä ulkopuolisuuden ja sosiaalisten suhteiden heikkenemisen tuntemuksia. Yksin asuvista enemmistö (58 %) on kokenut kyseisiä tuntemuksia joskus tai usein, kun taas ei-yksinasujilla enemmistö (60 %) kokee yksinäisyyden sekä ulkopuolisuuden sekä sosiaalisten suhteiden heikkenemisen tuntemuksia ainoastaan harvoin tai ei koskaan.

Myöskään koulutustaustalla ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä nuorten koettuun yksinäisyyteen, ulkopuolisuuteen sekä kokemukseen sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisestä.

Koulutustaustalla ei siis näytä olevan huomattavaa yhteyttä yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tunteiden sekä sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemusten yleisyyteen. Perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneet kokevat kuitenkin kyseisiä tuntemuksia hieman useammin kuin ainoastaan perusasteen tutkinnon suorittaneet: 52 prosenttia perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneista kokee yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tunteita sekä sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemuksia joskus tai usein, kun taas ainoastaan perusasteen tutkinnon suorittaneilla vastaava luku on 46 prosenttia.

NEET-tilanteella taas on tilastollisesti merkitsevä yhteys nuorten koettuun yksinäisyyteen ja ulkopuolisuuteen sekä kokemukseen sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisestä. Tulos on siten yleistettävissä perusjoukkoon. NEET-nuorista enemmistö (60 %) kokee yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tunteita sekä sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemuksia joskus tai usein, kun taas enemmistö (64 %) työllisyystoimintaan osallistuvista nuorista kokee kyseisiä tuntemuksia ainoastaan harvoin tai ei koskaan.

Kuten taulukosta 7 selviää, iän yhteys nuorten koettuun yksinäisyyteen, ulkopuolisuuteen sekä kokemukseen sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisestä ei ole tilastollisesti merkitsevä, eivätkä tulokset ole siis yleistettävissä perusjoukkoon. Tulosten mukaan ikä ei vaikuta olevan yhteydessä siihen, kuinka yleisiä yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tuntemukset sekä kokemukset sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisestä ovat. 18–23-vuotiaista nuorista 50 prosenttia ja 24–30-vuotiaista nuorista 51 prosenttia kokee yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tunteita sekä sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemuksia harvoin tai ei koskaan.

Sukupuolikaan ei näytä olevan yhteydessä koettuun yksinäisyyteen ja ulkopuolisuuteen sekä kokemukseen sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisestä: 50 prosenttia naisista sekä 53 prosenttia miehistä kokevat yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tunteita sekä sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemuksia ainoastaan harvoin tai ei koskaan. Sukupuolen yhteys nuorten koettuun yksinäisyyteen, ulkopuolisuuteen sekä kokemukseen sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisestä ei siis ole tilastollisesti merkitsevä, eikä tuloksia voida yleistää perusjoukkoon. Ristiintaulukoinnin tulosten perusteella vaikuttaa siis siltä, että NEET-tilanteen yhteys nuorten yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tunteiden sekä sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemusten yleisyyteen on voimakkaampi kuin perhemuodon, koulutustaustan, iän tai sukupuolen.

5. Johtopäätökset ja pohdinta

Tässä tutkielmassa olen pyrkinyt kuvaamaan työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten koettua mielenterveyttä sekä sosiaalisten suhteiden laatua. Olen tarkastellut ristiintaulukointien avulla, onko taustatekijöillä eli perhemuodolla, koulutustaustalla, NEET-tilanteella, iällä ja sukupuolella yhteyttä siihen, minkälaiseksi työelämän ja koulutuksen ulkopuoliset nuoret kokevat mielenterveytensä, elämänlaatunsa ja itsetuntonsa. Olen selvittänyt myös taustatekijöiden yhteyttä siihen, kuinka usein työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret kokevat yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tunteita sekä sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemuksia.

Tutkielmani tulokset osoittavat, että suurin osa työelämän ja koulutuksen ulkopuolisista nuorista ei koe mielenterveyttään, elämänlaatuaan tai itsetuntoaan hyväksi eikä huonoksi. Vain noin kolmasosa kuvailee mielenterveyttään, elämänlaatuaan tai itsetuntoaan hyväksi tai erittäin hyväksi, kun taas suurin osa suomalaisista nuorista kokee elämänlaatunsa ja mielenterveytensä keskimäärin hyväksi (Vaarama ym. 2010, 131–132; Myllyniemi & Kiilakoski 2021, 65). Työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten kokemukset poikkeavat siis valtaväestöstä. Tulos on linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, sillä työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten on aiemminkin havaittu kokevan mielenterveytensä, elämänlaatunsa ja itsetuntonsa heikoksi (Gretschel & Myllyniemi 2020, 33–34; Myllyniemi & Kiilakoski 2021, 21–22; Goldman-Mellor ym. 2016, 198–199).

Työn ja koulutuksen ulkopuolisilla nuorilla yksinäisyyden, ulkopuolisuuden sekä sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemukset ovat yleisiä. Tuloksista selviää, että noin puolet nuorista tuntee joskus tai usein yksinäisyyttä, ulkopuolisuutta sekä kokemuksia sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisestä. Tulos on linjassa aiempien tutkimustulosten kanssa: aiemmissakin tutkimuksissa on havaittu, että työn ja koulutuksen ulkopuoliset nuoret ovat tyytymättömiä ihmissuhteisiinsa (Gretschel & Myllyniemi 2020, 33–34). Aiemmissa tutkimuksissa myös yksinäisyyden kokemukset ovat työelämän ja koulutuksen ulkopuolisilla nuorilla olleet yleisempiä kuin keskimäärin nuorilla aikuisilla (em. 57–58; Aaltonen, Kivijärvi & Välimäki 2018, 2; Aaltonen, Kivijärvi & Myllylä 2018, 304).

Tutkielmani tuloksista käy myös ilmi, että perhemuodolla on voimakkaampi yhteys koettuun mielenterveyteen, elämänlaatuun ja itsetuntoon kuin koulutustaustalla, NEET-tilanteella, iällä tai sukupuolella. Yksin asuvat työn ja koulutuksen ulkopuoliset nuoret kokevat siis mielenterveytensä, elämänlaatunsa ja itsetuntonsa keskimäärin heikommaksi kuin puolison, lapsen, ystävän, sisaruksen tai huoltajan kanssa asuvat nuoret. Vaikka perhemuodon sekä yksinäisyyden, ulkopuolisuuden ja sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemusten yleisyyden yhteys ei tutkielmani tulosten

perusteella ollut tilastollisesti merkitsevä, läheisen kanssa asuvat nuoret kokevat kuitenkin yksinasuvia harvemmin yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tunteita sekä sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemuksia. Tutkielmani tulosten valossa näyttääkin siltä, että läheisen kanssa asumisella voi olla suojaava vaikutus etenkin mielenterveyttä, mutta mahdollisesti myös sosiaalisten suhteiden laatua uhkaavia haasteita vastaan. Tulokset ovat samansuuntaisia kuin esimerkiksi Kortteisen ja Tuomikosken (1998, 9–10) työttömien selviytymistä koskevassa tutkimuksessa, jossa havaittiin luottamuksellisten ihmissuhteiden suojaavan työttömiä sekä psyykkiseltä että somaattiselta sairastumiselta. Läheinen ihmissuhde samassa taloudessa asuvan ihmisen kanssa saattaa siis suojata työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten psyykkistä terveyttä. Tulos käy järkeen, sillä sosiaalisen tuen ajatellaan olevan yksi tärkeimpiä mielenterveyttä suojaavia ulkoisia tekijöitä (Soisalo 2012, 120–121). Sosiaaliset verkostot siis suojaavat psyykkistä murtumista vastaan (Arnkil 2004, 109).

Aiemmassa tutkimuksessa mielenterveysongelmien on havaittu olevan yleisiä NEET-nuorten keskuudessa (Goldman-Mellor ym. 2016, 198–199; Haltia ym. 2019, 7). Tässä tutkielmassa NEET-tilanteella ei kuitenkaan vaikuta olevan tilastollisesti merkitsevää yhteyttä koettuun mielenterveyteen, elämänlaatuun ja itsetuntoon, vaikka hieman suurempi osuus NEET-ryhmään kuulumattomista kokee mielenterveytensä, elämänlaatunsa ja itsetuntonsa erittäin tai melko hyväksi NEET-nuoriin verrattuna. Tulos voi johtua esimerkiksi siitä, että NEET-nuorten määrittely ei ole kiveen hakattu, vaan saattaa vaihdella tutkimuksesta ja maasta toiseen. Tässä tutkielmassa olen pyrkinyt erottelemaan toisistaan NEET-nuoret sekä NEET-ryhmään kuulumattomat työelämän ja koulutuksen ulkopuoliset nuoret. Tarkka määrittely vaikeuttaa kuitenkin tulosten vertailua aiempaan tutkimustietoon.

Tuloksista selviää kuitenkin, että NEET-tilanteen yhteys nuorten yksinäisyyden, ulkopuolisuuden sekä sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemusten yleisyyteen on voimakkaampi kuin perhemuodon, koulutustaustan, iän tai sukupuolen. NEET-nuoret kokevat siis NEET-ryhmään kuulumattomia nuoria useammin yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tunteita sekä sosiaalisten suhteiden laadun heikentymisen kokemuksia. Tulos on linjassa esimerkiksi Nuorisotutkimusverkoston toteuttaman NEET-nuoria koskevan tutkimuksen kanssa: tutkimuksessa havaittiin, että tyytyväisyys ihmissuhteisiin on työelämän, koulutuksen ja harjoittelun ulkopuolisilla nuorilla heikkoa, eikä työ-, koulutus- tai harjoittelupaikan puutteen aiheuttamaa ulkopuolisuuden tunnetta pystytä tasapainottamaan esimerkiksi ystävyyssuhteiden avulla (Gretschel & Myllyniemi 2017, 15–16). Koska NEET-nuorilta puuttuu kokonaan yksi sosiaalisen kentän lohkoista, koulu- ja työsuhteet (Arnkil 2004, 109), voi niiden tuottamaa vajetta olla haastavaa paikata. Yksi mahdollinen selitys tulokselle saattaa olla esimerkiksi se, että NEET-nuoriin kuulumattomilla työllisyystoimeen osallistuminen voi vähentää kokemuksia yksinäisyydestä, ulkopuolisuudesta sekä sosiaalisten

suhteiden laadun heikkenemisestä. Työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten kokemusten mukaan työllisyystoimeen, etenkin työpajatoimintaan, osallistuminen voikin tarjota mahdollisuuksia löytää uusia ihmissuhteita (Välimäki, Aaltonen & Kivijärvi 2020, 30).

Tutkielmani tulosten perusteella sukupuolella tai iällä ei näytä olevan yhteyttä mielenterveyteen, elämänlaatuun ja itsetuntoon tai yksinäisyyden, ulkopuolisuuden sekä sosiaalisten suhteiden laadun heikentymisen kokemusten yleisyyteen. Myös aiemmat tutkimustulokset sukupuolen yhteydestä mielenterveyteen sekä elämänlaatuun ovat olleet ristiriitaisia. Naissukupuolen on havaittu olevan tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä koettuun elämänlaadun heikkouteen (Aaltonen, Kivijärvi & Myllylä 2018, 305). NEET-nuoria koskevassa tutkimuksessa sukupuolella ei kuitenkaan ole havaittu olevan yhteyttä koettuun mielenterveyteen (Goldman-Mellor ym. 2016, 199–200). Myöskään koulutustaustalla ei tämän tutkielman tulosten perusteella näytä olevan yhteyttä työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten koettuun mielenterveyteen, elämänlaatuun tai itsetuntoon eikä yksinäisyyden, ulkopuolisuuden ja sosiaalisten suhteiden laadun heikkenemisen kokemusten yleisyyteen, vaikka vain perusasteen tutkinnon suorittaneet nuoret kokevatkin mielenterveytensä, elämänlaatunsa ja itsetuntonsa erittäin tai melko huonoksi useammin kuin perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneet. Aiemmassa tutkimuksessa on myös havaittu, että koulutustausta ei vaikuta olevan yhteydessä nuorten kokemuksiin syrjäytymisen aiheuttajista. Nuorten mielestä keskeisin syrjäytymistä aiheuttava tekijä onkin ystävyys-suhteiden puute. (Gretschel & Myllyniemi 2020, 15–16.) Myös tutkielmani tulokset korostavat sosiaalisten suhteiden merkitystä.

5.1 Lopuksi

Työn ja koulutuksen ulkopuolisilla nuorilla hyvinvointivajeet vaikuttavat olevan kokonaisvaltaisia (Gretschel & Myllyniemi 2020, 33–34). Myös tutkielmani tulokset osoittavat, että työelämän ja koulutuksen ulkopuolisilla nuorilla on hyvinvoinnin vajeita sekä psyykkisellä että sosiaalisella ulottuvuudella. Tutkielmani tulosten valossa vaikuttaa myös siltä, että työelämän ja koulutuksen ulkopuolisista nuorista psyykkisesti sekä sosiaalisesti haavoittuvaisimmassa asemassa ovat ne nuoret, jotka asuvat yksin ja kuuluvat NEET-nuorten ryhmään eli eivät osallistu arkea rytmittävään työllisyystoimintaan. Aiemman tutkimuksen lisäksi myös tutkielmani tulokset korostavat sosiaalisten suhteiden sekä sosiaalisen tuen merkitystä: tulosten valossa näyttää siltä, että läheisen kanssa asumisella sekä työllisyystoimeen osallistumisella saattaa olla myönteinen vaikutus nuorten koettuun mielenterveyteen sekä sosiaalisten suhteiden laatuun.

Huomionarvoista on kuitenkin se, että tutkielmani aineisto ei todennäköisesti tavoittanut kaikkein huonoimmassa asemassa olevia nuoria. Monenlaisista hyvinvointivajeista kärsivät ihmiset harvoin

osallistuvat kyselytutkimuksiin, joten heidän kokemuksiin ja ääntään on haastavaa saada kuuluviin. Käyttämäni aineiston vastaajat olivat Ohjaamojen, etsivän nuorisotyön, valmentavan työpajan ja avoimen työpajan kautta tavoitettuja nuoria, joten jokainen heistä kuului tavalla tai toisella palveluiden piiriin (Aaltonen, Kivijärvi & Myllylä 2018, 302). Tutkielmani tulokset eivät siis ole yleistettävissä kaikkiin työn ja koulutuksen ulkopuolisiin nuoriin, mutta ne voivat toimia suuntaa antavana analyysinä nuorten koetusta mielenterveydestä ja sosiaalisten suhteiden laadusta. Myös aineiston kokoon liittyvät rajoitteet heikentävät sen yleistettävyyttä: kokorajoitteiden vuoksi en elaboroinut ristiintaulukoita, joten havaittujen yhteyksien itsenäisyyden todistaminen ei tässä tutkielmassa onnistunut. Ristiintaulukoinnin mahdollistamiseksi jouduin myös uudelleenluokittelemaan muuttujia, mikä on saattanut kadottaa analyysistä tiettyjä vivahteita.

Koska tutkielmani tulokset eivät ole täysin yleistettävissä, jatkotutkimuksessa olisi mielekästä pyrkiä selvittämään tarkemmin työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten kokemuksia. Tärkeää olisi selvittää etenkin niiden nuorten kokemuksia, jotka ovat yhteiskunnan palveluiden ulkopuolella. Kvantitatiivisen tutkimuksen tueksi myös kvalitatiivista tutkimusta tarvitaan lisää, jotta työn ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten kokemuksia voidaan ymmärtää kokonaisvaltaisemmin. Olisi mielekästä tutkia esimerkiksi sitä, millaisia vaikutuksia ulossulkevalla syrjäytymisdiskurssilla on työelämän ja koulutuksen ulkopuolisten nuorten psyykkiseen sekä sosiaaliseen hyvinvointiin.

Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että nykyisellään yhteiskunnan palvelut saattavat toimia lannistavana tai jopa syrjäyttävänä elementtinä (Palola ym. 2012, 312–313; Gretschel & Myllyniemi 2020, 54–56). Nuorten subjektiivisia kokemuksia tulisikin ottaa paremmin huomioon esimerkiksi työllistymistoimien sekä yhteiskunnan palveluiden suunnittelussa, eikä keskittyä ainoastaan objektiivisten tekijöiden, kuten työttömyyden tai kouluttamattomuuden, korjaamiseen. Nuorten kokemusten huomioon ottamisen lisäksi olisi tärkeää keksiä keinoja työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten yksinäisyyden vähentämiseen, sillä sen yleisyys korostuu aiempien tutkimusten lisäksi myös tässä tutkielmassa. Yksinäisyyden vähentäminen on tärkeää myös sen takia, että nuorten syrjäytyminen näyttää etenevän pääasiassa sosiaalisten suhteiden välityksellä (Lehtonen & Kallunki 2013, 136–138). Esimerkiksi kohdennetun nuorisotyön lisääminen näyttäytyy aiemman tutkimuksen valossa sopivana keinona lievittää nuorten yksinäisyyden kokemuksia (Välimäki, Aaltonen & Kivijärvi 2020, 32–33). Koska huono-osaisuuden ja syrjäytymisen tiedetään periytyvän voimakkaasti vanhemmilta lapsille (Myrskylä 2012, 7–8), olisi tärkeää havaita perheiden ongelmat ajoissa ja tarjota myös lapsiperheille heidän tarpeisiinsa kohdennettua tukea.

Lähteet

Aalberg, Veikko & Siimes, Martti A. (2007) Lapsesta aikuiseksi: nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Helsinki: Nemo.

Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti & Myllylä, Martta (2018) Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten koettu hyvinvointi. Yhteiskuntapolitiikka 84:3, 301–311.

Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti & Välimäki, Vesa (2018) Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen. PROMEQ-osahankkeen (2016-2018) keskeiset tulokset. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. <https://www.promeq.fi/loader.aspx?id=75f23c42-a4eb-42d0-a35b-ea98a5573db2> Viitattu 1.2.2021.

Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti (2017) Hyvinvointipalvelut ja nuoret aikuiset – Ohjausta monimutkaistuneissa siirtymissä. Teoksessa Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi (toim.) Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura: Verkkojulkaisuja 136, 7–23. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/nuoret_aikuiset_hyvinvointipalvelujen_kayttajina_ja_kohteina_lopullinen.pdf Viitattu 13.3.2021.

Achdut, Netta & Refaeli, Tehila (2020) Unemployment and Psychological Distress among Young People during the COVID-19 Pandemic: Psychological Resources and Risk Factors. International Journal of Environmental Research and Public Health 17:19, 1–21.

Ahonen, Timo & Lyytinen, Heikki & Lyytinen, Paula & Nurmi, Jan-Erik & Pulkkinen, Lea & Ruoppila, Isto (2014) Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Alatalo, Johanna & Mähönen, Erno & Räisänen, Heikki (2017) Nuorten ja nuorten aikuisten työelämä ja sen ulkopuolisuus. TEM-analyyseja 76/2017. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-211-8> Viitattu 1.2.2021.

Alkula, Tapani & Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka (1994) Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Helsinki: WSOY.

Arnkil, Tom Erik (2004) Verkostotyö – perinnekaluja, uutta eksperttiä vai pirullinen juoni? Teoksessa Tuula Helne, Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen (toim.) Seis yhteiskunta – tahdon sisään! Jyväskylä: Minerva, 99–123.

Euroopan unionin ylimpien tarkastuselinten yhteyskomitea (2018) Tarkastuskooste: Nuorisotyöttömyys ja nuorten integroituminen työmarkkinoille: Vuosina 2013–2017 julkaistut tarkastuskertomukset. Luxemburg: Euroopan unionin julkaisutoimisto.

Finlex (2016) Nuorisolaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285> Viitattu 13.3.2021.

Forsander, Annika (2004) Tekeekö työ oikeaksi suomalaiseksi? Teoksessa Tuula Helne, Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen (toim.) Seis yhteiskunta – tahdon sisään! Jyväskylä: Minerva, 195–215.

Goldman-Mellor, Sidra & Caspi, Avshalom & Arseneault, Louise & Ajala, Nifemi & Ambler, Antony & Danese, Andrea & Fisher, Helen & Hucker, Abigail & Odgers, Candice & Williams, Teresa & Wong, Chloe & Moffitt, Terrie E. (2016) Committed to work but vulnerable: self-perceptions and mental health in NEET 18-year olds from a contemporary British cohort. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 57:2, 196–203.

Gretschel, Anu & Myllyniemi, Sami (2020) Kuulummeko yhteiskuntaan? Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista. Kunnallisalan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 110. https://kaks.fi/wp-content/uploads/2021/01/tutkimusjulkaisu-110_nettiin.pdf Viitattu 10.5.2021.

Gretschel, Anu & Myllyniemi, Sami (2017) Työtä, koulutus- tai harjoittelupaikkaa ilman olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista – Nuorisobarometrin erillisnäyte/aineistonkeruu. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/hankkeet/nuorisobarometrin-erillisnayte/eriarvoistumistyoryhma_gretschelmyllyniemi_neet_aineistokooste_05122017_nettiin.pdf Viitattu 18.4.2021.

Haltia, Petri & Savolainen, Janne & Palola Elina (2019) Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevat (NEET) nuoret, katsaus tilanteeseen ja toimenpiteisiin. Helsinki: Valtioneuvosto. <https://valtioneuvosto.fi/documents/1410845/4449678/Koulutuksen+ja+ty%C3%B6n+ulkopuolella+olevat+%28NEET%29+nuoret%2C+katsaus+tilanteeseen+ja+toimenpiteisiin.pdf/51231944-1fc0-ef0b-fc7a-afc6c975b010/Koulutuksen+ja+ty%C3%B6n+ulkopuolella+olevat+%28NEET%29+nuoret%2C+kaatsaus+tilanteeseen+ja+toimenpiteisiin.pdf?t=1550563468000> Viitattu 31.1.2021.

Helne, Tuula (2004) Syrjäytymisen solmut – eli miksi syrjäytymisestä puhuminen on niin hankalaa? Teoksessa Tuula Helne, Sakari Hänninen & Jouko Karjalainen (toim.) Seis yhteiskunta – tahdon sisään! Jyväskylä: Minerva, 23–53.

Järvinen, Tero & Jahnukainen, Markku (2001) Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua. Teoksessa Minna Suutari (toim.) Vallattomat marginaalit: yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 125–151.

Karvonen, Sakari & Kestilä, Laura (2014) Nuorten aikuisten syrjäytymisvaaraan liittyvä huono-osaisuus. Teoksessa Marja Vaarama, Sakari Karvonen, Laura Kestilä, Pasi Moisio & Anu Muuri (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print, 160–177.

Kivijärvi, Antti (Nuorisotutkimusseura) & Aaltonen, Sanna & Mäki-Opas, Tomi (Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden laitos) & Vaarama, Marja (Itä-Suomen yliopisto) & Forma, Leena (Tampereen yliopisto) & Partanen, Jussi & Klavus, Jan (Tampereen yliopisto) & Rissanen, Pekka (Tampereen yliopisto): PROMEQ: työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten hyvinvointi ja terveys 2017-2018. Versio 1.0 (2020-10-12). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3432>

Kortteinen, Matti & Tuomikoski, Hannu (1998) Miten työttömät selviytyvät? Yhteiskuntapolitiikka 63:1, 5–13.

Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja (2021a) Summamuuttuja. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto.

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/summamuuttujat/summamuuttuja/>
Viitattu 18.4.2021.

Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja (2021b) Ristiintaulukointi. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto.

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/ristiintaulukointi/ristiintaulukointi/>
Viitattu 1.2.2021.

Lehtonen, Olli & Kallunki, Valdemar (2013) Nuorten aikuisten syrjäytymiskierre. Janus 21:2, 128–143.

Marttunen, Mauri & Karlsson, Linnea (2013) Nuoruus ja mielenterveys. Teoksessa Mauri Marttunen, Taina Huurre, Thea Strandholm & Riitta Viialainen (toim.) Nuorten mielenterveyshäiriöt – Opas nuorten parissa työskenteleville aikuisille. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos: Opas: 25. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Myllyniemi, Sami & Kiilakoski, Tomi (2021) Oma terveys. Nuorisobarometri 2020: Tilasto-osio. Teoksessa Päivi Berg & Sami Myllyniemi (toim.) Palvelu pelaa! Nuorisobarometri 2020. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, Opetus- ja kulttuuriministeriö, 19–22.

Myrskylä, Pekka (2012) Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? EVA-analyysi No 19. Elinkeinoelämän Valtuuskunta. <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf> Viitattu 9.2.2021.

Palola, Elina & Hannikainen-Ingman, Katri & Karjalainen, Vappu (2012) Nuorten syrjäytymistä on tutkittava pintaa syvemmin. Yhteiskuntapolitiikka 77:3, 310–315.

Pohjola, Anneli (2001) Nuorten myyttinen ongelmallisuus. Teoksessa Minna Suutari (toim.) Vallattomat marginaalit: yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 187–204.

PROMEQ: työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten hyvinvointi ja terveys 2017-2018 (2020) Koodikirja. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto.

Saikku, Peppi & Kestilä, Laura & Karvonen, Sakari (2014) Työttömien ja työllisten koettu hyvinvointi toimintavalmiuksien viitekehyksessä. Teoksessa Marja Vaarama, Sakari Karvonen, Laura Kestilä, Pasi Moisio & Anu Muuri (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print, 118–143.

Sipilä, Noora & Kestilä, Laura & Martikainen, Pekka (2011) Koulutuksen yhteys nuorten työttömyyteen – Mihin peruskoulututkinto riittää 2000-luvun alussa? Yhteiskuntapolitiikka 76:2, 121–134.

Soisalo, Raul (2012) Särkyvä mieli – lasten ja nuorten psyykkinen oireilu. Suomen Psykologinen Instituuttijhdistys ry. Tallinn: AS Printon Trukikoda.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus. Joulukuu 2020, Liitetaulukko 53. Työttömyysasteet sukupuolen ja iän mukaan vuosina 2018–2020. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/tyti/2020/12/tyti_2020_12_2021-01-28_tau_053_fi.html Viitattu: 1.2.2021.

Suutari, Minna & Suurpää, Leena (2001) Johdanto: Erottautumista, kiinnikkeitä ja irrallisuutta. Teoksessa Minna Suutari (toim.) Vallattomat marginaalit: yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 5–12.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2019a) Mielenterveys. Mielenterveyden edistäminen. Lasten ja nuorten mielenterveys. <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyden-edistaminen/lasten-ja-nuorten-mielenterveys> Viitattu 13.3.2021.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2019b) Mielenterveys. Mielenterveyden edistäminen. <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyden-edistaminen> Viitattu 14.3.2021.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2021) Mielenterveys. Mielenterveyshäiriöt. <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyshairiot> Viitattu 14.3.2021.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK (2012) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf Viitattu 18.4.2021.

Työ- ja elinkeinoministeriö (2021) Työllisyyskatsaus: Joulukuu 2020. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162686/TKAT_Joulu_2020.pdf Viitattu 1.2.2021.

United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA) (2013) Definition of Youth. <https://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-definition.pdf> Viitattu 10.4.2021.

Vaarama, Marja & Siljander, Eero & Luoma, Minna-Liisa & Meriläinen, Satu (2010) Suomalaisten kokema elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. Teoksessa Marja Vaarama, Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2010. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino, 126–149.

Välimäki, Vesa & Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti (2020) Nuorten palvelut yksinäisyyden lievittäjinä? Kohdennetun nuorisotyön piirissä olevien nuorten aikuisten ja ammattilaisten näkemysten tarkastelua. Nuorisotutkimus 38:2, 22–36.

Åberg, Erica & Koivula, Aki & Kukkonen, Iida (2020) A feminine burden of perfection? Appearance-related pressures on social networking sites. Telematics and Informatics 46, 1–11.